

ΟΔΟΣ GALIP GALIB
ΓΑΛΗΠ STREET SOKAÇI

Doktorasını sosyal antropoloji dalında yapan **Yiannis Papadakis** halen Kıbrıs Üniversitesi Sosyal ve Siyasal Bilimler Fakültesi'nde Doçent Doktor olarak çalışmalarını yürütmektedir. Ölü Bölgeden Yankılar: Kıbrıs'ın Bölünmüşlüğü'nü Aşmak (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009) kitabının yazarı, Divided Cyprus: Modernity, History and an Island in Conflict [Bölünmüş Kıbrıs: Modernite, Tarih ve Çatışma Halinde Bir Ada] (Indiana Üniversitesi Yayınları, 2006) kitabının yazarlarından biri ve Postcolonial Studies bilimsel dergisinin 2006 tarihli Kıbrıs özel sayısının editörüdür. Bu rapor, PRIO Kıbrıs Merkezi'nde 2005-06 döneminde Tarih Eğitimi Proje Lideri olarak yaptığı çalışmalarının bir sonucudur.

BÖLÜN MÜŞ KIBRIS'TA TARİH EĞİTİMİ:

**Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türklerin
“Kıbrıs Tarihi” ile İlgili Ders Kitaplarının
Bir Karşılaştırması**

YIANNIS PAPADAKIS

Institutt for fredforskning

Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü, Oslo (PRIO)

Hausmanns gate 7, NO-0186 OSLO, Norveç

Tel. +47 22 54 77 00

Faks +47 22 54 77 01

E-posta: info@prio.no

Web sitesi: www.prio.no

PRIO, enstitüye bağlı araştırmacıları ve araştırma ortaklarını, çalışmalarını hakemli bilimsel dergi ve kitap dizilerinin yanı sıra PRIO'nun kendi Rapor, Makale ve Politika Yazıları dizisinde yayınlamaya teşvik eder. Bu dizi yayına hazırlanırken temel bir kalite kontrol uygulaması yapılmakla birlikte, PRIO siyasi konularda herhangi bir görüş belirtmemektedir. Biz, araştırmacılarımızın aktif bir biçimde kamuoyu tartışmalarına katılmalarını destekler, onlara tam fikir özgürlüğü sağlarız. Yayınlarımızda ifade edilen sav, kuram, bulgu ve bakış açılışın sorumluluğu ve getirdiği saygınlık, tamamen yazarlara aittir.

Uyarı:

Bu rapor, İngilizce yazılmış orjinal raporun Türkçeye çevirisidir.

© Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü, Oslo (PRIO), 2008

Her hakkı saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, telif hakkı sahibi/sahiplerinin yazılı izni olmadan çoğaltılamaz, bir erişim sisteminde elektronik, mekanik, fotokopi, kayıt veya başka herhangi bir şekilde depolanamaz ve kullanılamaz.

ISBN 978-82-7288-274-6

Kapak tasarımı: Hilde Sörby, Bardus Design

Fotoğraflar: Yiannis Papadakis

İÇİNDEKİLER

<i>İÇİNDEKİLER</i>	III
<i>ÖNSÖZ</i>	V
<i>GİRİŞ</i>	1
<i>KIBRISLI RUM VE KIBRISLI TÜRKLERİN KULLANDIKLARI DERS KİTAPLARI:</i>	
<i>ETNİK MİLLİYETÇİLİĞİN YANSIMALARI</i>	5
<i>KIBRISLI RUMLAR TARAFINDAN KULLANILAN DERS KİTAPLARI</i>	5
<i>KIBRISLI TÜRKLER TARAFINDAN KULLANILAN DERS KİTAPLARI</i>	12
<i>KIBRISLI TÜRKLERİN KULLANDIĞI YENİ DERS KİTAPLARI:</i>	
<i>PARADİGMA DEĞİŞİKLİĞİ Mİ?</i>	17
<i>HAFIZA, ANLATI VE TARİH</i>	27
<i>ÖNERİLER</i>	29

ÖNSÖZ

PRIO'nun Kıbrıs'taki amacı, Kıbrıs sorununun nihai çözümüne ilişkin başlıca konulardaki bilgi temelli kamuoyu tartışmalarına katkıda bulunmaktır. Bunu ilgili bilgileri yaygınlaştırarak, yeni analizlerde bulunarak ve karşılıklı görüşmelerde kolaylaştırıcılık yaparak sağlamayı amaçlar. PRIO Kıbrıs Merkezi, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasında olduğu gibi, toplumların kendi içinde ve uluslararası düzeydeki araştırmalarda işbirliğini ve fikri tartışmaları teşvik etmeyi hedefler.

PRIO bu bağlamda, *Ölü Bölgeden Yankılar: Kıbrıs'ın Bölünmüşlüğü Aşmak* (2009) kitabının yazarı Dr. Yiannis Papadakis'in hazırladığı PRIO Raporu 2/2008 yayını sunmaktan mutluluk duymaktadır. Hem Kıbrıslı Rumların, hem de Kıbrıslı Türklerin kullandıkları tarih ders kitaplarını inceleyen Papadakis, araştırmaları çerçevesinde adadaki başlıca iki toplumun tarih öğretmenleriyle de görüşmüştür. Yaptığı karşılaştırmalar hem akademik, hem de siyasi açılarından son derece ilgi çekicidir. Kıbrıs sorununa bir çözümün, en azından farklı bir olasılık olarak yeniden gündeme geldiği şu günlerde, barışçıl bir şekilde bir arada varlık gösterebilmek için üstünde durulması ve tartışılması gereken bir dizi zorluk söz konusudur. Eğitim kültürlerinin ciddi bir biçimde incelenmesi gerektiği bir yana, eğitim reformu Kıbrıs'ın küreselleşmeye yaklaşımı kadar adadaki toplumların arasındaki ilişkide de hayati bir rol oynayabilir. Tarih eğitimi bugün olduğu gibi gelecek yıllar boyunca Kıbrıs'ta yeni nesillerin kendilerini ve başkalarıyla olan ilişkilerini nasıl anladıklarını etkileyecektir.

Bu yayın, PRIO Kıbrıs Merkezi'nin kurulduğu 2005 yılından bu yana yedinci raporu olmakla birlikte, Kıbrıs'ın iki kesiminde eğitimi ve tarih eğitiminin nasıl yapıldığını özel olarak ele alan ilk rapordur. Rapor, Kıbrıs'taki toplumlarda yaşanan durumun eleştirel bir gözle incelenmesi ve karşılaştırılması geleneğimizi temel almıştır.

Raporun taslağı, en üst düzey bilgi ve akademik standartlara uygunluğunu temin etmek için kapsamlı bir hakem değerlendirme sürecinden geçmiştir. Fakat her zaman olduğu gibi, PRIO Raporu'nda ifade edilen görüşler, yazara aittir. Bu görüşler, kurumsal olarak PRIO'yu bağlamaz.

STEIN TØNNESSON

Müdür

Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü, Oslo (PRIO)

20 Temmuz 2008

GİRİŞ

Tarih eğitiminin hedefleri, sosyal-tarihsel bağlama göre ulusal kimliğin aşılmasından ahlaki ve siyasi duruşların yaygınlaştırılmasına, ötekiliğin araştırılmasından duygudaşlık oluşturulmasına ve farklı bakış açılarının veya tarihsel analizlerin sunumundan, eleştirel düşünebilmenin desteklenmesine, geniş bir yelpazeye yayılabilir.¹ Ancak pek çok toplumda, özellikle de etnik-ulusal çatışmalarla bölünmüş toplumlarda tarih genelde ulusun çektiği acılara odaklanan anlatıları yaygınlaştırmak ve siyasi hedeflerini meşrulaştırmak için kullanılır. Başkalarının çektiği ıstıraplar bastırılır, tarihsel çerçevede varlıkları sorgulanır, sosyo-kültürel etkileşimleri görmezden gelinir. “Kıbrıs Tarihi” adanın iki tarafında kullanılan tarih ders kitaplarında, aynen bu biçimde sunulmaktaydı. Kıbrıslı Türk sol eğilimli bir partinin (CTP) iktidara gelmesiyle 2004 yılından beri tarih öğretimi konusunda benimsenen yeni yaklaşımın hedefi (kitaplarda belirtildiğine göre) bir barış kültürü inşa etmek, bu esnada kültürel etkileşimlerin, iç bölünmelerin ve süreksizliklerin altını çizmektir. Bu durum hem teorik, hem de siyasi nedenlerden dolayı ilginç bir gelişmedir. İç bölünmeleri içeren bir tarih nasıl yazılabilir? Özellikle de, Öz ve Öteki'nin yekpare yapılarını sunan, Öteki'nin daima müteceviz konumunda olduğu standart yaklaşımlara kıyasla, her iki tarafın da kendi içinde şiddete yaşandığına işaret eden bir tarih? Daha önceki yaklaşımlarda görmezden gelinen hangi olay, dönem, ilke ve bakış açılarının altı çizilmektedir şimdi? Birden fazla başoyuncunun bakış açısından, anlamlı bir öyküye ulaşmak mümkün müdür?

Standart milliyetçi tarihsel anlatıda ulus homojen ve ezeli bir varlık olarak öne sürülürken, Kıbrıslı Türklerin yeni yaklaşımının Kıbrıs'ta, sosyal-yapısalcı bir paradigma çerçevesinde 19. ve 20. yüzyıllarda ulusal kimliğin ortaya çıkışının izlerini sürmesi dikkat çekicidir.² Bu tarihsel model, hafıza ve travma, suçlama ve öç alma kavramlarına ilginç açılımlar getirirken, şimdiki zamanda siyasi bağlılıklar konusunda tercihler yapılmasını da olası kılmaktadır. Buna karşın Kıbrıs'ın her iki kısmında da uygulanan standart tarih eğitimi modeli

Bu raporun daha kısa bir hali daha önceki bir tarihte yayımlanmıştır: Yiannis Papadakis, “Narrative, Memory and History Education in Divided Cyprus: A Comparison of History Books on the ‘History of Cyprus’” [Bölünmüş Kıbrıs'ta Anlatı, Hafıza ve Tarih Eğitimi: “Kıbrıs Tarihi” Konulu Ders Kitaplarının Bir Karşılaştırması], *History and Memory*, 20, no. 2, 2008: 128-148.

¹ Tarih eğitiminin yöntem ve amaçlarına ilişkin kapsamlı analizler için bakınız: Keith Barton ve Linda Levstik, *Teaching History for the Common Good* [Herkesin İyiliği İçin Tarih Eğitimi] (New Jersey, 2004); Peter Seixas, der., *Theorizing Historical Consciousness* [Tarihsel Bilincin Kuramlaştırılması] (Toronto, 2004); Peter Sterns, Peter Seixas ve Sam Wineburg, der., *Knowing, Teaching and Learning History: National and International Perspectives* [Tarihi Bilmek, Öğretmek ve Öğrenmek: Ulusal ve Uluslararası Bakış Açuları] (New York, 2000).

² Ezeli ve sosyal-yapısalcı modellerin kapsamlı bir tartışması için bakınız: Anthony Smith, *The Nation in History: Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism* [Tarih İçinde Ulus: Etnik Köken ve Milliyetçiliğe Dair Tarih Yazma Tartışmaları] (Hanover, 2000).

“kimlik duruşu” olarak da adlandırılan, yani “bir gruba aidiyet hissi ve bağlılığı yaratabilecek, ulusal kökenlere ve tarihi dönüm noktalarına ilişkin hikâyelerle, çağdaş toplumsal düzenlemeleri veya siyasi eylemleri haklı çıkarmak için kullanılabilir tarihi sosyal başarıları” saplantı derecesinde takip etmiştir.³ Bu da hikâyenin başından sonuna kadar tek bir aktörün, yani ulusun, başoyuncu rolünü oynarken, öğrencilerin o ulusun yaşadığı zafer veya ıstıraplarla özdeşleşmeye davet edildikleri bir anlatı türünü gerekli kılar. Tarih, ulusal başarı ve mücadelelerden oluşan görkemli bir anlatı olarak sunulur; ulusal topluluk ise siyasi bağlılığın tek olası seçeneği olarak belirir. Sonuç bölümünde daha ayrıntılarıyla ele alınacağı gibi, bu yaklaşım geçmişle şimdiki zaman arasındaki (tarihsel açıdan) hayati derecede önemli ayrımı çökerttiği gibi, şimdiki zamanda kişinin ait olabileceği siyasi toplumu seçme olasılığını da reddeder.⁴

Kıbrıs'ın yakın tarihi, ele alınan kitapların üretildiği sosyo-politik ortamı da oluşturan çok sayıda çatışmanın ve dış müdahalenin izlerini taşır. Adanın yakın geçmişteki siyasi tarihi çok tartışmalı olsa da, arka plan olarak temel hatlarıyla burada sunulması gereklidir. Bu araştırmanın kısıtlamaları ve yöntemine ilişkin bir uyarıda bulunmak da bir o kadar şarttır. Kıbrıs tarihine dair çoğu çalışma Kıbrıslı Rum, Kıbrıslı Türk, Yunan, Türk veya Britanyalı yazarlarca yoğun şiddet yaşandığı dönemlerde kaleme alındığından, Kıbrıs'ın tarihini tartışmak siyasi ve akademik bir mayın tarlasına adım atmaktan farkıdır. Yazarların çoğu tarihi dolaylı veya doğrudan, kendi taraflarının politik gayelerini meşrulaştırmak ve diğer tarafın amaçlarını reddetmek için kullanmıştır.⁵ Bir tarihçi değil de, Kıbrıslı Rum bir sosyal antropolog olmamın getirdiği artı zorluklar söz konusudur. Bu raporda yabancılaştırmanın kritik araçlarından biri olarak karşılaştırmalı bir yaklaşımdan faydalanırken, tarih kitaplarında sunulan tarihsel anlatıların yapısal sorunlarına ve kısıtlamalarına işaret etmek için tarihi nasıl temsil ettiklerine yön veren, altta yatan ideolojik prensiplere odaklanarak konuyu teorik

³ Barton ve Levstik, *Teaching History*, 45.

⁴ Barton ve Levstik, *Teaching History*, 49, 62-63.

⁵ Kıbrıs tarihine Britanya ve Kıbrıslı Rum yaklaşımlarına ilişkin genel eleştiriler için bakınız: Michael Given, *Symbols, Power and the Construction of City-Kingdoms of Archaic and Classical Cyprus* [Simgeler, Güç ve Kadim ve Klasik Kıbrıs'taki Kent-Krallıkların İnşası] (Doktora Tezi, Cambridge Üniversitesi, 1991); Michael Given, “Star of the Parthenon, Cyprot Melange: Education and Representation in Colonial Cyprus” [Parthenon'un Yıldızı, Kıbrıs Karışımı: Sömürge Döneminde Kıbrıs'ta Eğitim ve Temsil], *Journal of Mediterranean Studies* 7, no. 1 (1997): 59-82; Yiannis Papadakis, *Perceptions of History and Collective Identity: A Study of Contemporary Greek Cypriot and Turkish Cypriot Nationalism* [Tarih ve Kolektif Kimliğe Dair Algulamalar: Çağdaş Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk Milliyetçiliğinin İncelenmesi] (Doktora Tezi, Cambridge Üniversitesi, 1993), 25-51. Kıbrıs tarihi konulu Kıbrıslı Rumların kullandığı ders kitaplarının genel bir eleştirisi için bakınız: Loris Koullapis, “*Ideologikoi Prosanatolismoi tis Ellinokypriakis Ekpaidevsis me Emphasi sto Mathima tis Istorias*” [Kıbrıslı Rumların Eğitime, Özellikle Tarih Dersine İdeolojik Yönelimleri], *Syghrona Themata*, no. 68-69-70 (1998-1999): 276-296; Loris Koullapis, “The Subject of History in the Greek Cypriot Educational System: A Subset of the Greek Nation,” [Kıbrıslı Rum Eğitim Sisteminde Tarih Dersi: Yunan Ulusunun Alt Kümesi] Christina Koullouri, der., *Clio in the Balkans: The Politics of History Education* [Clio Balkanlarda: Tarih Eğitimi Politikaları] içinde, (Selanik, 2002), 406-422; AKTI, *Ekthesi gia ta Vivlia Istorias kai Logotechnias tis Ektis Dimotikou se Schesi me tin Proothisi tis Vias kai tou Ethnikismou* [İlkokul 6. Sınıfların Tarih ve Edebiyat Kitaplarında Şiddet ve Milliyetçilik Konusunda Bir Rapor] (Lefkoşa, 2004). Tarih ve ders kitaplarına Kıbrıslı Türklerin yaklaşımlarına dair genel eleştiriler için bakınız: Niyazi Kızılyürek, “National Memory and Turkish Cypriot Textbooks” [Millî Hafıza ve Kıbrıslı Türklerin Kullandığı Ders Kitapları], Christina Koullouri, der., *Clio in the Balkans: The Politics of History Education* [Clio Balkanlarda: Tarih Eğitimi Politikaları] içinde, (Selanik, 2002), 431-442; POST, *Pilot Application for the History and Literature Books of the 5th Grade of the Elementary School* [İlkokul 5. Sınıfların Tarih ve Edebiyat Kitaplarının Pilot Uygulaması] (Lefkoşa, 2004); POST, *Textual and Visual Analyses of Lower Secondary School History Textbooks: Comparative Analysis of the Old and the New Textbooks* [Ortaöğretim Tarih Dersi Kitaplarının Metin ve Görsellerinin İncelenmesi] (Lefkoşa, 2007).

açıdan ele aldım. Tarih kitaplarının analizi için, UNESCO'nun "altta yatan varsayımları ortaya çıkarmak" açısından niteliksel analizlerin önemini vurgulayan ders kitaplarını araştırma rehberindeki bilgilerden faydalandım.⁶ Bu nedenle, söz konusu araştırma, tarihi daha çok "baştan sona" bir bütün olarak sunan ve burada da kullanılan başlıca analiz aracı olan (bütün) anlatının incelenmesini mümkün kılan kitaplara odaklanmaktadır.⁷ UNESCO rehber kitabından uyarlanan analizin başlıca prensipleri, şart, bağlam ve sınırların; grup kimliğinin temsilinin; süreklilik, meşruiyet ve dışlanmanın ve tarihte geçen karakterlerin/başoyuncuların incelenmesini kapsamaktadır.⁸

Kıbrıs'ta üç asır süren Osmanlı egemenliği 1878 yılında yerini Britanya sömürgeciliğine bıraktı. Yirminci asır ilk önce Yunan milliyetçiliğinin, sonra da Türk milliyetçiliğinin yavaş yavaş yükselmesine tanık oldu; Kıbrıslı Rumlar enosis, yani Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesini, Kıbrıslı Türkler ise taksim, yani Kıbrıs'ın bölünmesini talep ediyordu. 1955 yılından itibaren EOKA [Kıbrıs Milli Mücadele Teşkilâtı] adlı silahlı örgüt Kıbrıslı Rumların mücadelesine öncülük ederken, 1958 yılında Kıbrıslı Türkler TMT [Türk Mukavemet Teşkilâtı] adlı kendi silahlı örgütlerini kurdular. 1960 yılında Kıbrıs, Kıbrıs Cumhuriyeti adında bağımsız bir devlet olarak oluştu; nüfusun yüzde 80'ini Kıbrıslı Rumlar, yüzde 18'ini Kıbrıslı Türkler oluşturuyordu ve bu sonuç her iki toplumun siyasi hedeflerini boşa çıkaran bir sonuç oldu. Her iki etnik grup farklı gayelerinin izinden gitmeye devam etti ve 1963 yılında Kıbrıs'ta etnik gruplar arasında çatışmalar patlak verdi. Bu durum aralıklarla, 1967 yılına kadar sürdü; Kıbrıslı Türklerin kayıpları daha ağır olduğu gibi, nüfuslarının beşte biri kadarı da yerlerinden edildi. Yunanistan'da askeri cuntanın iktidarı ele geçirmesiyle Kıbrıslı Rum iktidarı zamanla Yunanistan ile birleşme düşüncesinden uzaklaşıp, ülkenin politikalarını yönlendirme çabasındaki Atina karşısında bağımsızlığını korumaya ve toplumlar arası anlaşmazlıkları çözmeye eğildi. Kıbrıslı Türk ve Rumlar arasındaki silahlı çatışmalar 1967 yılından sonra dindiyse de, bu kez Kıbrıslı Rumlar arasında yeni bir çatışma patlak verdi. Yunan cuntasının da desteğini alan ve kendilerine EOKA B diyen aşırı sağcı küçük bir grup, Yunanistan'la birleşme sağlanması için 1974 yılında adanın Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios'a karşı bir darbe düzenledi. Bunun sonucunda Türkiye askeri bir taarruzla adayı ikiye böldü; bunu Kıbrıslı Rumların çoğunun yerlerinden edilip güneye, Kıbrıslı Türklerin ise kuzeye gönderilmesi izledi. Ölen, kayıplara karışan insanların yanı sıra savaşın ve yerinden edilmenin getirdiği tüm diğer toplumsal travmalar

⁶ Falk Pingel, *UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision* (Hannover, 1999), 45. [Kitabın Türkçe basımı: Falk Pingel, *UNESCO Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzeltme Rehberi* (İstanbul, 2003)].

⁷ Burada bu araştırmanın sona erdiği 2006 yılına kadar Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs tarihi konusunda kullandığı bütün başlıca ders kitapları ele alınmıştır. Kıbrıslı Rumların kullandığı ve burada ele alınan başlıca ders kitapları, 11 ve 12 yaşındaki öğrencileri hedef alan ilkokul 5. ve 6. sınıfların, ortaöğretim düzeyindekiler ise lise sınıflarının ders kitaplarıdır. Bu kitap, ortaöğretim düzeyinde belli dönemleri ele alan tüm diğer ders kitaplarının bir özeti: Koullapis, "Ideologikoi Prosanatolismoi," 281.

⁸ Pingel, *UNESCO Guidebook*, 24, 26, 27, 47.

açısından Kıbrıslı Rumların kaybı daha büyüktü; toplam sayıları 600 bini bulan Kıbrıslı Rumların üçte bir kadarı yerlerinden edilerek adanın güneyine gönderildi. Kıbrıslı Türklerin 45 bin kadarı da yerlerinden edilip adanın kuzeyine gönderildi. 1983 yılında Kıbrıslı Türk yetkililer tek taraflı olarak Kıbrıs'ın kuzeyinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni (KKTC) kurduklarını ilan ettiler; bu ülkeyi uluslararası alanda bugüne dek sadece Türkiye Cumhuriyeti tanımıştır. Yirminci asrın büyük bölümünde bir çatışma konusu daha hüküm sürdü; her bir etnik grubun kendi dâhilinde Sağ ve Sol güçler arasındaki çatışmalarda, her iki taraf da Solculara karşı şiddet uyguladı.

KIBRISLI RUM VE KIBRISLI TÜRKLERİN KULLANDIKLARI DERS KİTAPLARI: ETNİK MİLLİYETÇİLİĞİN YANSIMALARI

Siyasi hedefleri farklı olsa da, Kıbrıs'ta beliren iki milliyetçi⁹ akımın ikisi de biçimsel açıdan aynıydı; “anavatan” Türkiye veya Yunanistan’la ortak bir tarihi, soyu, dili, kültürü ve dini vurgulayan, etnik milliyetçi akımlardı bunlar. Kıbrıslı Rumlara sadece Yunanistan tarihi, Kıbrıslı Türklere ise sadece Türkiye tarihi öğretilirken, ancak son zamanlarda eğitim sistemine dâhil edilen Kıbrıs tarihine görece olarak çok daha az zaman ayrılıyordu.¹⁰ Kıbrıslı Rumların eğitim sisteminde Kıbrıs tarihi Yunanistan tarihinin bir uzantısı olarak sunulurken, Kıbrıslı Türklerin ders kitaplarında Türkiye tarihinin bir uzantısı olarak yer almaktaydı.¹¹

Kıbrıslı Rumlar Tarafından Kullanılan Ders Kitapları

Kıbrıslı Rumlar tarafından kullanılan ders kitaplarının genel çerçevesi ve temel ilkeleri, Yunanistan tarihindeki baskın modelden türetilmiştir. Bu model, başlıca üç dönemden bahseder: antik Yunan, ortaçağda Yunanistan (“muhteşem Bizans İmparatorluğu”) ve çağdaş Yunanistan (19. ve 20. asırlarda kurulan Yunanistan devleti). Antik Yunan tarihin başlangıç noktası olarak vurgulanırken, bunu Bizans İmparatorluğu’nun (görekemli bir “Yunan” imparatorluğu olarak ele alınır) kuruluşuna dek “yabancı işgali” izler, son olarak da “Türk boyunduruğundan” kurtuluş gelir.¹² “Helenizm,” Helenizm’in antik çağlardan günümüze tarihsel bir süreklilik gösterdiğini öne süren bu tarihsel söylemi besleyen doğaüstü, tarihüstü bir kategori olarak sunulur. Bu tarihsel anlatı çerçevesinde Türkler, Helenizm’in barbar baş düşmanı olarak belirir. Yunanistan tarihini konu alan Yunan ilkökul ders kitabının kapağı (Resim 1), bunu çok açıkça ortaya koymaktadır. Yunanlıları esir almış bir grup Türk’ün arka fonu oluşturduğu resimde, Türklerden biri elinde kılıçla onların boyunlarını vurmaya hazırlanmaktadır.

⁹ Anthony Smith, *National Identity* (London, 1991). [Kitabın Türkçe basımı: Anthony Smith, *Milli Kimlik* (İstanbul, 1994)].

¹⁰ Bakınız: Koullapis, “*Ideologikoi Prosanatolismo*” ve Kızılyürek, “National Memory.”

¹¹ Bakınız: Koullapis, “Kıbrıslı Rum Eğitim Sisteminde Tarih Dersi” ve Kızılyürek, “National Memory.”

¹² Yunan tarih ders kitaplarının kapsamlı ve eleştirel incelemeleri için bakınız: Anna Frangoudaki ve Thalia Dragona, der., “*Ti ein' i Patrida mas?*” *Ethnokentrismos stin Ekpaidevsi* [Ülkemiz Nedir? Eğitimde Etnik Merkezçilik] (Atina, 1997). Yunan ve Türk ders kitaplarının eleştirel ve karşılaştırmalı incelemeleri için bakınız: Iraklis Millas, *Eikones Ellinon kai Tourkon: Scholika Vivlia, Istoriografia, Logotechnia kai Ethnika Stereotipa* [Yunan ve Türklerin Görüntüleri: Okul Kitapları, Tarih Yazma Bilimi, Edebiyat ve Ulusal Basmakalıp Yargıları] (Atina, 2001); Loris Koullapis, “The Presentation of the Period 1071-1923 in Greek and Turkish Textbooks Between 1950-2000” [1950-2000 Yılları Arasında Yunan ve Türk Ders Kitaplarında 1071-1923 Yılları Arasındaki Dönemin Sunumu] *International Textbook Research* 24, no. 3 (2002): 279-304.

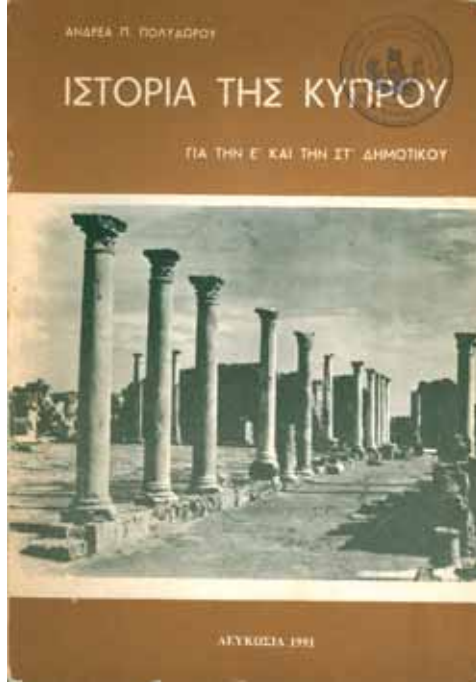
Resim 1. Kaynak: OEDB, Sta Neotera Hronia- Istoría St Dimotikou, (Atina b.t.), ön kapak.

Kapağında bir dizi antik sütunun resmedildiği ve Kıbrıslı Rumların Kıbrıs tarihi konusunda, ilkokul düzeyindeki başlıca ders kitabı olarak kullandığı kitapta (Resim 2) “Kıbrıs şimdi ve her zaman sadece Yunandır ve Yunan olmuştur,” mesajı verilirken, halkı için şöyle denir: “Kıbrıslılar eskiden olduğu gibi şimdi de Hıristiyan Ortodoks’tur.”¹³ Bu kitap Roma döneminden bugüne kadar olan geçmişi ele aldığından, ilkokulda öğretilen Kıbrıs tarihinin bütününün aktarıldığı en kapsamlı anlatıdır.¹⁴ Daha en baştan Kıbrıs tarihini Yunanistan tarihine dâhil edilen ders kitabının ilk iki bölümünün başlıkları, “Romalıların Yunanistan’ı Fethi” ve “Romalıların Kıbrıs’ı Fethi”dir. Bu kitap gibi, Kıbrıslı Rumların kullandığı ve aşağıda tartışılacak diğer ders kitaplarında da tarih dönemselsel olarak ele alınır, Yunanistan tarihinin aktarılmasında faydalanılan bu yöntemle tarih “tepeden” ve (antik) Yunan veya Bizans hariç herkes için kullanılan ve baskı anlamındaki gelen –*kratía* (tahakküm) ekiyle ifade edilen (örneğin *Frangokratía*, *Enetokratía*,

¹³ Andreas Polydorou, *Istoria tis Kyprou* [Kıbrıs Tarihi] (Lefkoşa, 1991), 58. Kapak fotoğrafında (kitabın içinde de belirtildiği gibi) aslında Roma sütunlarının resmedilmiş olması, sütunlar anında antik Yunan anıtlarıyla bağdaştırıldığından ilkokul öğrencilerinin pek kavrayamayacağı bir noktadır. Bu kitabın, bu raporda sunulan bulguları da destekleyen en ayrıntılı eleştirileri için bakınız: AKTI, *Ekthesi gia ta Vivlia Istorias*; Kalypto Charalampous and Elena Mihl, *O Ethnikos Ealton kai o Ethnikos Allos sto Egheiridio Istorias Andrea Polydorou* [Andreas Polydorou’nun Tarih Ders Kitabı’nda Ulusal Öz ve Ulusal Öteki Kavramları], yayımlanmamış Eğitim Fakültesi yüksek lisans tezi, Kıbrıs Üniversitesi (Lefkoşa, 2006). Bu çeviriyle Yunanca veya Türkçeden tüm diğer çevirileri kendim yaptığımı belirtmek isterim.

¹⁴ Daha eski tarihsel dönemler, daha önceki ilkokul derslerinde işlenmektedir.

Tourkokratia, *Agglokratia* yani Frenk, Venedik, Türk ve İngiliz tahakkümü) bir dizi imparatorluk/hükümdar çerçevesinde sunulur. Bütün kitaplarda “Kıbrıs Helenizm”i” tarihin başından sonuna, başrolü oynar.

Resim 2: Kaynak: Andreas Polydorou, *Istoria tis Kyprou* (Lefkoşa, 1991), ön kapak.

Bütün kitaplarda Kıbrıslılar (*Kyprioi*) sözcüğü, Yunanlılar/Helenler (*Ellines*) sözcüğüyle eşanlamlı olarak ve genelde aynı cümle veya paragrafta kullanılmaktadır. Dikkat çekilmesi gereken bir nokta, Türkçede Helen, Yunan ve Rum olarak farklı şekilde ifade bulan gruplar için Yunancada tek bir kelimenin, *Ellines* sözcüğünün kullanıldığıdır. *Ellines* sözcüğü eski çağlardan çağdaş döneme uzanan tarihsel sürekliliği yansıttığı gibi, aynı etnik gruba dâhil olma hissini de verir. Koullapis’in de haklı olarak öne sürdüğü gibi, “bu uygulama Kıbrıslı Rumların tarihsel bilincinde, Mikenlerden bugüne uzanan dönemde Helenlerden başka yerel hiçbir nüfus grubunun olmadığı veya en azından, Ötekilerin varlığının her zaman olduğu gibi günümüzde de asalaklıktan farksız olduğu inancının iyice yerleşmesine yol açmaktadır.”¹⁵ Ortaöğretim düzeyi okul kitaplarının birinin önsözünde şöyle der: “Kıbrıs’tan geçen, Kıbrıs’ı

¹⁵ Koullapis, “*Ideologikoi Prosanatolismoi*,” 283. Koullapis’in ayrıca öne sürdüğü gibi, bu uygulama bütün tarih kitaplarında kullanılmıştır. Bu uygulamanın örnekleri için bakınız: Polydorou, *Istoria tis Kyprou*, 91, 107, 108, 110.

fetheden çok halk olmuştur... Ama ada sakinleri, Mikenlerin Kıbrıs'a yerleştiği günden beri Kıbrıs'ın Helen karakterini korumuşlardır..."¹⁶ Konuyla ilintili bütün ders kitaplarında tekrar tekrar üretilen bu "Helenleşme tezi," daha çok Kıbrıs dışındaki akademik çevrelerin hatırı sayılır eleştirisini almıştır.¹⁷ Bu modelin mantığına göre (tarihsel olarak) başkalarının (mesela Kıbrıslı Türklerin) Kıbrıs'ta haklı bir yeri yoktur; bu yüzden de "Kıbrıslı" kategorisi sürekli onları dışlayan bir biçimde kullanılır. Yukarıdaki alıntının da işaret ettiği gibi, Mikenlerin gelmesi, Kıbrıs'ın Helen karakterine damgasını vuran en önemli tarihsel olay olarak görülmektedir.

Resim 3: Kaynak: YAP, *Istoria tis Kyprou- Gymnasio* (Lefkoşa, 2005), s. 105.

Etnik milliyetçiliğin mantığına göre nasıl Bizanslılara Helen muamelesi yapılıyorsa, Osmanlılar da Türk olarak sunulmaktadır; ilkokul düzeyinde bir okul kitabında yer alan "Türklerin Lefkoşa'yı Fethi" başlıklı bölüm de şöyle başlar: "Türklerin bir gün Kıbrıs'ı ele geçirmeye çalışacağı aşikârdı. Sultan'ın devleti öyle genişliyordu ki, minik Kıbrıs vahşi bir aslanın pençesindeki güçsüz bir fare gibiydi."¹⁸ Yayılmacı ve hayvanlar gibi vahşi bir halk olarak gösterilen Türklere bakış açısı böylece belirlenmiş oluyordu. Hem bu kitapta, hem de başka

¹⁶ YAP (*Ypiresia Anaptyxis Programmaton*), *Istoria tis Kyprou, Neolithiki –Romaiki* [Kıbrıs Tarihi, Neolitik-Roma Dönemleri] (Lefkoşa, 2005), 2.

¹⁷ Tartışma ve eleştirilerin genel hatları için bakınız: Natasha Leriou, "Constructing an Archaeological Narrative: The Hellenisation of Cyprus" [Arkeolojik Bir Anlatının İnşası: Kıbrıs'ın Helenleşmesi] *Stanford Journal of Archaeology*, 1 (2002):1-32.

¹⁸ Polydorou, *Istoria tis Kyprou*, 69.

ders kitaplarında Osmanlı dönemi sadece olumsuz kelimelerle ifade bulur: “Kıbrıs Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olduğunda, Helenizm ile aynı kaderi paylaştı. Hakarete uğradı, aşağılandı ve zulme maruz kaldı.”¹⁹ Kitapların pek çok sayfasında, bir “Helen [Ellinas]”ı kazığa oturtmuş bir “Türk”ü yansıtan (Resim 3) bu resim gibi işkence ve katliam olaylarının dehşet verici derecede ayrıntılı tasvirleri ve çarpıcı görüntüleri yer almaktadır. İlkokul düzeyi ders kitabı ardından öğrencilere şu soruyu sorar: “Türkler Kıbrıslılara ne tür işkenceler uyguladılar?”²⁰ Buna karşın Bizans yönetimi olumlu bir açıdan gösterilmekte, “müreffeh Bizans medeniyeti”nden bahsedilmektedir.²¹ Kıbrıslı Türklerle atıfta bulunmak için hep “Türkler” ifadesi kullanılmakta,²² böylelikle tarihsel bağlamda kana susamış, düşmanca ve barbar bir halk olarak gösterilen Türkler kategorisine dâhil edilmektedirler. Kıbrıslı Rumların anlatısının yapısı, Tablo 1’de özetlenmiştir. Tarihsel süreç, Kıbrıs’a “Helenlerin” gelmesiyle başlar; “(Kıbrıs’taki) Helenler” hikâyesinin başoyuncusu ve ahlaki merkezi olarak belirirken olaylar onların bakış açısıyla değerlendirilir²³ ve 1974 yılı, “Kıbrıs’taki Helenler” açısından trajik bir son olur. White’ın öne sürdüğü gibi, anlatı türünün kullanımı sürekliliği temel alır; bu durumda baştan sona mevcut tek başrol oyuncusu, (Helen) ulusudur. Anlatı türünün kullanımıyla tarih, (ulusal) toplumun fertlerinin uyması gereken ahlak kurallarını doğuran ahlaki bir öykü olarak sunulmaktadır. Başka bir deyişle, anlatı türü didaktik hikâyelerin önünü açar. Tarih bu şekilde sunulduğunda, olaylar yeterince açıklayıcı görüldüğünden, yüzde yüz nesnellığın iddia edilmesi mümkün olur.²⁴

1960’lı yıllarda, etnik gruplar arası şiddetin yaşandığı dönem kısaca ve sadece Kıbrıslı Rumların bakış açısından aktarılmaktadır. Kıbrıslı Türkler olayları kışkırtan “isyancı Türkler” olarak anılmakta ve çatışmalardan sorumlu tutulmaktadırlar. Bu dönem “Türklerin”²⁵ (Türkiye’nin ve Kıbrıslı Türklerin) “Helenlere” saldırılarda bulunduğu bir dönem olarak sunulmakta, Kıbrıslı Türklerin yaşadığı ıstıraplar o dönemde Kıbrıslı Rumların acılarından çok daha fazla olmasına rağmen “Helen” ıstırapının daha şiddetli olduğu, Türk savaş uçaklarının “uygar nüfus (yani Kıbrıslı Rumlar)”²⁶ arasında felaket ve ölüm” yaydığı bir dönem olarak gösterilmektedir.²⁷ Bununla birlikte, ilkökul ders kitabında 1960-1974 arasındaki dönem daha sonra şöyle aktarılmaktadır: “Cumhuriyet’in kurulduğu 1960 yılından 1974 yılına dek Kıbrıs, bütün sektörlerde görülmemiş düzeyde kalkındı. Nüfusun tamamı çalışıyordu ve halkın yaşamı gitgide daha da iyileşti.”²⁸ Bu ifade 1960’lı yılların büyük bölümünde yoksulluk ve

¹⁹ YAP, *Istoria tis Kyprou, Gymnasio* [Kıbrıs Tarihi, Lise] (Lefkoşa, 2005), 92.

²⁰ Polydorou, *Istoria tis Kyprou*, 91.

²¹ YAP, *Istoria tis Kyprou, Gymnasio*, 66. Bizans dönemiyle Osmanlı döneminin Yunan ders kitaplarında “cennet” ve “cehennem,” Türk ders kitaplarında da tam tersi sunumları için bakınız: Koullapis “The Presentation of the Period 1071-1923.”

²² Kitapların en son kısımlarında “Kıbrıslı Türkler” ender olarak ifade bulsa da, bunlar istisnadır.

²³ Hayden White, *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation* [Biçimin İçeriği: Anlatı Söylemi ve Tarihî Temsil] (Baltimore ve Londra, 1990), 1-25.

²⁴ White, *The Content of the Form*, 3, 10, 25.

²⁵ Polydorou, *Istoria tis Kyprou*, 116.

²⁶ a.g.e., 116.

²⁷ Her iki toplumda da ölen, kayıp ve yerinden edilen insanlarla ilgili 1960’lı yıllara dair en kapsamlı akademik incelemesi için bakınız: Richard Patrick, *Political Geography and the Cyprus Problem* [Siyasi Coğrafya ve Kıbrıs Sorunu] (Waterloo, 1976).

²⁸ Polydorou, *Istoria tis Kyprou*, 117.

koru içinde, tecrit edilmiş bir yaşam süren, beşte biri yerinden edilmiş Kıbrıslı Türklerin hayat şartlarını görmezden gelmektedir. Aynı dönemdeki Kıbrıslı Türk yönetiminin (doğru olarak) bölünmeci bir politika izlediği ifade edilirken, Kıbrıslı Rumların Yunanistan'la birleşme konusundaki ısrarcılığı ve bunun sonucunda 1967 yılında Parlamento'da oybirliğiyle birleşme kararı alındığı konusuna sadece tek bir kitapta²⁹ ve çok kısaca değinilmektedir.

Diğer dini ve etnik gruplara gelince, ilkokul düzeyindeki ders kitabında pek çok ırkçı basmakalıp yargıya yer verilmiştir. Araplar “yiycek bulmak için koyun sürülerini, deve ve atlarını takip etmek zorundaydılar. Göçebe yaşamı sürerlerdi. Çoğu bugün de hâlâ böyle yaşamaktadır.” Müslümanlar için “yobazlıktan gözü hiçbir şeyi görmeyen, komşu ülkelere yıldırım gibi hücum eden” ifadesi kullanılmıştır.³⁰ İçerik analizinin kullanıldığı bir araştırmaya göre bu kitapta “ulusal ötekilere” (büyük kısmı Türklere) 100 kez, “ulusal öze”³¹ sadece iki kez olumsuz ifadelerle atıfta bulunulurken, “ulusal ötekilere” beş, “ulusal öze” 35 kez olumlu ifadelerle atıfta bulunulmuştur. Yazar, Helen üstünlüğünü tesis edebilmek adına efsane/mit ile tarih arasındaki çok önemli ayrımı, tarih disiplininin en temel ayrımını tamamen hiçe saymaktan çekinmemiştir. Bizans sınırlarının efsanevi muhafızı olan Digenis Akritas'a ilişkin efsanelerin sunulduğu bir bölümde, yazar durmadan efsaneyle tarih, geçmiş ve şimdiki zaman arasında gidip gelmiş; efsaneleri tarih olarak sunduktan sonra da sözlerini şöyle noktalamıştır: “Bu hikâyeler efsaneysen ne olmuş! Digenis Kıbrıs'a ömrü boyunca ayak basmamışsa ne olmuş! Digenis, Helenlerin yeni Herkül'üydü. Kişiliği, Yiğitliğin ve Erdemin timsalidir... ve korkusuz, cesur askerleriyle birlikte Helenleri tüm kötülöklere karşı korur.”³²

Bu konuya ilişkin tüm ders kitapları, Osmanlı Dönemi'ndeki “exislamismo” (zorla İslamlaştırma) uygulamalarını ele alır. Ortaöğretimde kullanılan ve “Kıbrıslı Türklerin Helen Kökenleri” gibi başlıkları olan bir dizi ikincil kaynaktan faydalanarak Kıbrıslı Türklerin başlıca olarak Kıbrıs'ta Müslümanlığı kabul eden Helenlerin soyundan geldiğini, hatta Osmanlı yetkililerince Anadolu'dan getirilen insanların da aslen Helen kökenli olduğunu iddia eden Ortaçağ Tarihi/Modern Tarih ders kitabında, bu konu daha da ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır.³³

Tarihsel süreçte din değiştirenlerin oranı bir yana, kimliğin belirlenmesinde ırksal köken ilkelerine dayanan bu özcü sav çerçevesinde, “ırk (phyli)” sözcüğü ders kitaplarında geçen bir dizi vakada, eleştirisiz olarak sunulmaktadır.³⁴ Bu sav Kıbrıslı Türklerin bir kimliğe sahip olmasına ket vurduğu gibi, bir yandan da “gerçek” bir etnik grup olarak mevcudiyet gösterdiklerinden dolayı herhangi bir siyasi hak iddia etmeleri olasılığının da önüne geçmektedir. Kıbrıslı Türklerin soyuna yönelik ilgi Kıbrıslı Rum tarihçiler arasında çalkantılı 1960'lı yıllarda

²⁹ YAP, *Istoria tis Kyprou, Mesaioniki-Neoteri* [Kıbrıs Tarihi, Ortaçağ-Modern Dönem] (Lefkoşa, 2005), 285.

³⁰ Polydorou, *Istoria tis Kyprou*, 35, 36.

³¹ Kalypto Charalampous ve Elena Mihi, *O Ethnikos Eaftos*, 38.

³² Polydorou, *Istoria tis Kyprou*, 42. Yunan tarih ders kitaplarında mit ve tarihin birbirine karışması konusunda bakınız: Yannis Hamilakis, “Learn History! Antiquity, National Narrative, and History in Greek Educational Textbooks” [Tarih Öğrenin! Yunan Ders Kitaplarında Eski Çağlar, Ulusal Anlatı ve Tarih] K.S. Brown ve Yannis Hamilakis, der., *The Usable Past: Greek Metahistories* [Kullanılabilir Geçmiş: Yunan Meta Tarihi] içinde, (Oxford, 2003), 39-67.

³³ YAP, *Istoria tis Kyprou Mesaioniki-Neoteri*, 154-163. Ayrıca bakınız: Polydorou, *Istoria tis Kyprou*, 101; YAP, *Istoria tis Kyprou, Gymnasio*, 98.

³⁴ YAP, *Istoria tis Kyprou, Mesaioniki-Neoteri*, 162, 234.

ortaya çıkmıştır; “Helen kökenleri” tesis edildikten sonra, yeniden Helen toplumuna “dâhil edilmeleri (*afomoiothoun*)” gerektiği ve aslında Helen olduklarına göre Yunanistan’la birleşmenin kesinlikle meşru olduğu ileri sürülmüştür.³⁵ Oysa “Kıbrıs’taki Helenler’in” tarihsel süreçte daima ve sorunsuzca Helen olarak sunulduklarını, soy/kökenlerine dair tek bir sorunun bile gündeme gelmediğini söylemeye bile gerek yoktur.³⁶ Kıbrıslı Türklerin kullandığı ders kitaplarında ısrarla bu konunun üstünde durulmasına şaşmamak gerekir.

Kıbrıslı Rumların eğitim sisteminin tümden incelendiği Eğitimde Reform Komitesi’nin 2004 tarihli raporunda, yukarıda sunulan ana bulgular teyit edildiği gibi, bunların sadece tarih öğretiminin değil, genel olarak eğitim sisteminin içine işlediği ifade edilmiştir. Bu durum “*Helen etnik merkezli* ve dini nitelikte” olarak tanımlanmış, “Çağdaş Kıbrıs’ta eğitimin yürütüldüğü ideolojik ve politik çerçevenin hâlâ Kıbrıslı Rumları merkeze alan, dar bir biçimde etnik merkezli ve kültürel olarak yekpare bir yapıda,” olduğu dile getirilmiştir.³⁸ Çokkültürlülük, eleştirel araştırmalar ve demokratik, etkileşimli bir eğitim çerçevesine dair Kıbrıslı Rum yetkililerin zaman zaman yaptıkları yorumlar genelde sadece laf olarak görülüp reddedilmiş, ne eğitim uygulamalarında, ne de genel “eğitim sisteminde, müfredatta veya ders kitaplarında” hayata geçmiştir.³⁸ Yirmi birinci yüzyıl Avrupa’sında tarih öğretimini konu alan Avrupa Konseyi Önerisi 2001 (15), şu ilkelerin benimsenmesi çağrısında bulunmaktadır: “... ön yargıları ortadan kaldırmayı amaçlayan ve farklı ülkeler arasındaki karşılıklı olumlu etkileşimleri vurgulayan... tüm farklılıklara saygı geliştirilmesini hedefleyen... halklar arasında uzlaşma, birbirini tanıma ve anlama, karşılıklı güvende belirleyici bir unsur olacak... özellikle tartışmalı ve hassas konularda çok bakış açılı ve açık bir tartışma aracılığıyla eleştirel ve sorumlu bir yaklaşımla inceleme ve yorumlamayı sağlayacak... ideolojik yönlendirmelere ve propagandaya alet edilmeyecek, yabancı düşmanlığı, ırkçılık veya antisemitist görüşlerin yayılması için kullanılmayacak bir tarih eğitimi programı... tavsiye edilmektedir.” Kıbrıs Rum Kesimi’nin bu öneriyi benimsemiş olmasına rağmen, hâlihazırda kullanılan tarih kitapları önerinin ilkelerini desteklememekte, hatta karşı gelmektedir.

1974 yılından sonra, Kıbrıs’ın yeniden birleşmesi ve kuzey kesiminden Türk yerleşimci ve göçmenlerin ihraç edilmesi, Kıbrıslı Rumların oybirliğiyle desteklediği amaçlar haline geldi. Kıbrıslı Türkleri artık “Kıbrıslı Helenlerin” bir zamanlar birlikte varlık gösterdiği “Kıbrıslı Türkler” olarak sunan tarihsel yeni bir bakış açısı, resmi olarak yaygınlaştırılmaya başlandı. Tarihe bu yaklaşım, söz konusu iki toplumun geçmişte barışçıl bir şekilde varlık gösterebilmiş

³⁵ Papadakis, *Perceptions of History*, 34-41.

³⁶ Bu konuyla ilgili şu kaynağa da bakınız: *İdeolojik Prosanatolismo*, 284-285.

³⁷ EEM (*Epitropi Ekpaideftikis Metarythmisis*), *Demokratiki kai Anthropini Paideia stin Evrokypriaki Politia* [Avro-Kıbrıslı Yönetimde Demokratik ve Hümanist Eğitim] (Lefkoşa, 2004), 36, 63. Benzer yorumlar için bakınız: sayfa 94-96.

³⁸ a.g.e., 102. Yoğun saldırılara maruz kalan bu rapordaki önerilerin uygulanıp uygulanmayacağı, hâlâ belirsizdir. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin hâlihazırda sol eğitilmiş AKEL iktidarı önemli değişiklikleri yaşama geçirme konusunda kararlı görünürken, şimdiki Eğitim Bakanı Andreas Demetriou eğitim sistemindeki geniş çaplı reformun bir parçası olarak tarih kitaplarının değiştirilmesinin ve tarih eğitimi reformunun, önceliklerinden biri olduğunu ifade etmiştir: Stefanos Evripidou, “Fighting Inertia in Our Schools” [Okullarımızda Durağanlıkla Mücadele], *Sunday Mail* (Lefkoşa, Kıbrıs), 6 Temmuz 2008. Bazı sivil toplum kuruluşları bir yandan da tarih eğitimine ilişkin konularla da ilgilenmektedir, en faal olanı ise çok toplumlu Tarihsel Diyalog ve Araştırma Derneği’dir (www.hisdialresearch.org).

olmasının, yeniden birleşmenin mümkün olduğunun kanıtı olduğunu ileri sürmekteydi.³⁹ Adlandırmadaki değişim (Helenlerden Kıbrıslı Helenlere, Türklerden Kıbrıslı Türklere) ortak yanlarına işaret etmek için olduğu kadar, Kıbrıslı Türkleri hem Türk yerleşimci ve göçmenlerden, hem de 1974 yılında saldıran ve "Türk Atilla" olarak görülen genel anlamdaki Türklerden kesin ve net olarak ayırmak için kullanıldı. Bu durum, incelenen ders kitapları çerçevesinde eğitim alanındaki uygulamalara yansımış değil; birlikte var olma ve işbirliği örneklerinden çok nadiren bahsedildiği gibi, Kıbrıslı Türkler, tarihi düşman ve "Helenlerin" karşıtı olan "Türkler" olarak sunulmaktadır. Hâlihazırda kullanılan ders kitapları, 1960 yılından önce Yunanistan'la birleşmeyi meşrulaştırma çabasındaki Kıbrıslı Rum tarihçiler arasında yaygın tarihsel modeli izlemektedir.⁴⁰ Son dönemde ilkokul çocuklarının tutumlarına dair yapılan araştırmalar, çocukların hem Türkler, hem de Kıbrıslı Türkler için çok olumsuz basmakalıp yargıları dile getirdiklerini, aralarında ayırım yapmakta zorlandıklarını ve öğretmenlerin de sınıf uygulamalarında herhangi bir ayırma dikkat çekmediklerini bulmuştur.⁴¹ Olumsuz basmakalıp yargılar Batı Avrupalılar dışında, araştırmaya dâhil tüm diğer etnik-ulusal gruplar için de ifade edilirken, Yunanlarla akrabalık, resmen aynı kandan olma temelinde haklı görülmüştür.⁴² Kıbrıslı Rum gençleri (15-23 yaş arası), *öğretmenlerini ve okul müdürlerini* kapsayan bir araştırmada, Kıbrıslı Türkler en reddedilen kategori olarak belirirken, Çingenerler (Romanlar), Arap işçiler, yabancı sanatçılar (fahişeler için kullanılan bir terim) ve Asyalı ev hizmetlileri kategorileri Kıbrıslı Türklerden sonra gelmiştir.⁴³

Kıbrıslı Türkler Tarafından Kullanılan Ders Kitapları

Kıbrıslı Türklerin son döneme (2004) kadar kullandığı ders kitapları da aynı etnik milliyetçilik mantığını izlerken, Kıbrıslı Rumların kullandığı ders kitapları bağlamında belirlenen sorunlar öyle bir boyuta ulaşmıştır ki bu ders kitapları, bir tarih ders kitabında ne tür hatalar olabileceğine dair her türlü örneği barındırır niteliktedir. Ele alınan başlıca üç ders kitabının birinin yazarı, diğer ikisinin de yazarlarından biri olan Vehbi Serter, TMT'nin faal bir üyesi olduğu gibi, milliyetçi ve sağ görüşlü Ulusal Birlik Partisi UBP'nin de üyesiydi. Kıbrıslı Türklerin tarafında sağ güçlerin iktidarı tekeline aldığı ve Kıbrıs'ın fiilen bölünmüş durumunu korunmasının açıkça hedeflendiği dönemde hazırlanan bu ders kitaplarında Kıbrıs tarihi, sadece Türkiye

³⁹ Papadakis, *Perceptions of History*, 42-51.

⁴⁰ a.g.e., 27-34.

⁴¹ Bakınız: Chara Makriyanni, *History, Museums and National Identity in a Divided Country: Greek Cypriot Children's Experience of Museum Visits* [Bölünmüş Bir Ülkenin Tarihi, Müzeleri ve Ulusal Kimliği: Kıbrıslı Rum Çocukların Müze Gezisi Deneyimleri] (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Cambridge Üniversitesi, 2006); Spyros Spyrou, "Those on the Other Side: Ethnic Identity and Imagination in Greek Cypriot Children's Lives" [Öteki Taraftakiler: Kıbrıslı Rum Çocukların Yaşamında Etnik Kimlik ve Hayal Gücü] Helen Schwartzman, der., *Children and Anthropology: Perspectives for the 21st Century* [Çocuklar ve Antropoloji: 21. Yüzyıl İçin Bakış Açıları] içinde, (Westport, 2001) 167-185 ; Spyros Spyrou, "Images of the 'Other': 'The Turk' in Greek Cypriot Children's Imagination" ["Öteki'ne Dair İmgelemeler: Kıbrıslı Rum Çocukların Zihinlerindeki "Türk"] *Race, Ethnicity and Education* 5, no. 3 (2002): 255-272.

⁴² Stavroula Philippou, "Anaparastontas Ethnikes Exoomades: Oi Alloi Mesa apo ta Matia Dekahronon Ellinokypriou Paidion" [Ulusal Dış Grupların Temsili: On Yaşındaki Kıbrıslı Rum Çocukların Gözünden Ötekiler], Eleni Phtiaka ve diğerleri, der., *Kıbrıs Pedagoji Birliği'nin 9. Konferans Raporu* (Lefkoşa, 2006), 905-919.

⁴³ Kristis Harakis, der., *Antikoinoniki Symperifora ton Neon tis Kyprou: Ratsistikos Taseis* [Kıbrıslı Gençlerin Antisozyal Davranışları: İrçik Eğilimler] (Atina, 2005), 617.

tarihinin bir parçası olarak sunulmaktadır. İlkokul öğrencileri tarih öğrenimine “Sosyal Bilimler” dersinde başlarlardı. Söz konusu kitabın kapağında, modern Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Atatürk yer almaktadır. Kitabın ilk sayfalarında Türkiye Cumhuriyeti’nin milli marşının üstüne konumlandırılmış Türkiye Cumhuriyeti bayrağıyla kendi kendini ilan eden KKTC’nin bayrağı bulunmakta, bunları Atatürk’ün bir fotoğrafı izlemektedir; yasayla öngörülen bu uygulama, yeni ders kitaplarında da yer almaktadır. Kıbrıs tarihine ilişkin bir bölümle (Osmanlı fethiyle başlayan dönem) başlayan ders kitabı, Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihine dair çok daha uzun bir bölümle devam ederek bu bağlantıyı açıkça ortaya koyar.⁴⁴ Ortaöğretim düzeyindeki ders kitabına göre “Kıbrıs, Yunanistan için ne tarihi ve ne de stratejik yönden hiçbir önem taşımamaktadır,” denmekte, “Yunanistan açısından Kıbrıs’ın ne tarihi, ne de stratejik açılarından herhangi bir önemi yoktur,” iddiasında bulunmaktadır.⁴⁵ Tarih, Kıbrıs’ın karakterini belirleyen en önemli tarihi olayla, Osmanlıların Kıbrıs’a varmasıyla başlar; “o kadar ki Kıbrıs bugün çok sayıda Türk eserleri ile ‘Türk Karakterini’ korumaktadır.”⁴⁶ Tarih 1571 yılında, Osmanlı’nın Kıbrıs’ı fethiyle başlıyorsa eğer, o zaman bu mantığa göre Kıbrıs, geçmişinin dörtte üçü boyunca (1878 yılında Britanya yönetimi ele alana dek) Türk olmuştur. Osmanlı dönemi, özgürlük ve kalkınma ile özdeşleştirilerek göklere çıkarılmakta, Kıbrıs’taki Osmanlı dönemi bayındırlık işleri ve anıtlarının uzun listeleri ve tanımları sunulmaktadır. Osmanlıların Kıbrıs’a Kıbrıslı Rumları Venediklilerin zorbalığından kurtarmak için geldiği anlatılmakta, daha sonraları Osmanlılara karşı ayaklanmaların merhametli Osmanlı hoşgörüsüne – Türkiye’deki Türkiye tarihini konu alan ders kitaplarında da yaygın bir savdır bu – hıyanet eden nankör Kıbrıslı Rumların davranışları olarak betimlenmektedir.⁴⁷

Tüm kitaplarda Türkiye için “Anavatanımız Türkiye” ifadesi kullanılmaktadır. Kıbrıslı Türkler tüm metinlerde “Türkler” veya “Kıbrıs Türkleri” olarak sunulmakta ve bu anlatının başoyuncusu ve ahlaki merkezini oluşturmaktadır (Tablo 1). Bu başoyuncunun, yani “Kıbrıs Türklerinin” bakış açısına göre 1974 yılı muhteşem bir zafer olarak görülmekte, söz konusu öykü mutlu sonla bitmektedir; Kıbrıslı Rumların anlatılarında ise, anlatının ahlaki merkezini “Kıbrıs Rumları” oluşturduğu ve anlatı onların bakış açısına göre değerlendirildiğinden, aynı yıl trajik bir son olarak belirlemektedir. Kıbrıslı Türklerin kullandığı ders kitaplarında Kıbrıslı Rumlara “Rum” denilmektedir; Türkçede bu sözcük genelde üç kategoriden birine atıfta bulunmak için kullanılır: Osmanlı İmparatorluğu zamanında yaşayan Hıristiyan Ortodoks toplumu (Rum milleti); günümüzde Türkiye’de yaşayan Rumlar ve Kıbrıslı Rumlar. Yunanistan’da yaşayan halk içinse “Yunan” terimi kullanılır. Kıbrıslı Rumlar için “Rum” sözcüğünün kullanımı, onları dolaylı yoldan Osmanlı İmparatorluğu’nun eski tebaası ve kesinlikle Yunanlardan farklı olarak tanımlayarak, Yunan kimliğinde hak iddia etmelerinin önünü kesip Yunanistan’la birleşmeye

⁴⁴ MEKB (Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı), *İlkokullar İçin Sosyal Bilgiler 5. Sınıf* (Lefkoşa, 1999).

⁴⁵ Vehbi Serter, *Kıbrıs Tarihi* (Lefkoşa, 1990), 7. Bu kitap 1970’li yıllardan başından beri neredeyse hiç değiştirilmeden kullanılmıştır. 2004 yılında ders kitaplarının değişmesinden önce kitapların gözden geçirilmiş bir versiyonu sadece çok kısa bir süre kullanıldığından, bu raporda on yıllarca kullanılan eski versiyon ele alınmaktadır.

⁴⁶ a.g.e., 7.

⁴⁷ Niyazi Kızılyürek, “National Memory,” 438; Koullapis, “The Presentation of the Period 1071-1923.”

yönelik siyasi taleplerinin meşruiyetini ortadan kaldırmaktadır. Ortaöğretim düzeyi ders kitabında ifade bulunduğu gibi “Bugün Kıbrıs'ta bulunan Rumlar Yunanlı değillerdir,” aksine Kıbrıs'ta önceleri hüküm sürenlerin bir karışımıdır ve “bu açıdan bakıldığında, Kıbrıs'ın Yunanistan için hiçbir önemi olmadığı görülebilir.”⁴⁸

Ders kitaplarında en çok 1963-1974 dönemi vurgulanır; Kıbrıs'taki “Rumların” tüm “Türkleri” ortadan kaldırmayı amaçlayan bir plan (kökenleri ve uygulamaları hâlâ tartışma konusu olan, Kıbrıslı Rumların geliştirdiği ve gerektiği takdirde, zor kullanılarak Yunanistan'la birleşmeyi hedefleyen Akritas Planı) çerçevesinde Rumların “dünyada eşine az rastlanan bir vahşet ve barbarlık örneği” göstererek “Türkleri” istikrarla, hunharca katlettiği bir dönem olarak sunulur.⁴⁹ Bu dönem çok ayrıntılı bir biçimde aktarılır; her köyde, her gün yaşanan çatışmalar, katliamlar, toplu mezarlar veya yerinden edilme vakaları, dehşet veren fotoğraflarla ve anlatımlarla aktarılır. Mesela fotoğraflardan birinde, açılan bir toplu mezardaki kömürleşmiş cesetlerin önünde diz çökmüş Kıbrıslı Türk bir adam resmedilmiştir (Resim 4). “Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi” adlı bir diğer ortaöğretim düzeyi ders kitabı, neredeyse tamamen bu yıllara odaklanır.⁵⁰ 1974 yılında gerçekleşen olaylar bütün ders kitaplarında, “Kahraman Türk Ordusu”nun “Kıbrıs Türklerini” korumak için geldiği “Mutlu Barış Harekâtı” adıyla anlatılır. Kıbrıslı Rumların ne bu dönemde, ne de herhangi başka bir dönemde çektiği sıkıntılardan asla bahsedilmez. Başkalarının da ifade ettiği gibi, Kıbrıs tarihinin bu versiyonu, iki toplumun asla bir arada yaşayamayacağını tarihsel olarak kanıtlandığı savını destekleyen Sağcı görüşün bölünmeci hedeflerini meşrulaştırır.⁵¹

Resim 4: Kaynak: Vehbi Serter, *Kıbrıs Tarihi* (Lefkoşa, 1990), s. 171.

⁴⁸ Serter, *Kıbrıs Tarihi*, 8.

⁴⁹ a.g.e., 114.

⁵⁰ Vehbi Serter ve Ozan Fikretoğlu, *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi* (Lefkoşa, 1982).

⁵¹ Kızılyürek, “National Memory”; POST, *Pilot Application for the History and Literature Books*.

Her iki tarihsel süreçte aynı etnik milliyetçilik modeli izlendiğinden, ikisi de aynı yapıyı ve aynı varsayımları paylaşmaktadır (Tablo 1). Her ikisi de ulusun daima var olduğunu eleştirisiz kabul ederken, başkalarının tarihsel ve bu mantığa göre siyasal varlığı, ihtilafli bir konudur. Tarih düalist, siyah ve beyaz, iyi ve kötü gibi homojen kategorilerle inşa edilmiştir. Orwell'in de yıllar önce dediği gibi: "Milliyetçilerin kendi yandaşlarının neden olduğu zulümleri onaylamaması söz konusu olmadığı gibi, hatta bu olayları hiç duymamak gibi inanılmaz bir becerileri vardır."⁵² Her ikisi de "tepeden" ve erkek-merkezli olan tarih anlatıları, değişen hanedanlara ve diplomatik ve siyasi tarihe daha fazla odaklanırken, toplumsal tarihe, içsel farklılıklara (siyasi, sınıfsal veya toplumsal cinsiyet farklılıkları olsun) veya dâhili şiddet olaylarına, etkileşim ve işbirliği örneklerine pek önem verilmemektedir. Savaş her şeye öyle yayılmıştır ki, değişmez bir insan niteliği kadar doğal bir hale bürünerek tarihsel sürecin itici gücüne dönüşmüştür. Her iki yaklaşım konuya tek etnik grup ve etnik merkezli açılardan yaklaşmakta, Kıbrıs'ın geçmişte ve bugün çokkültürlü ve çeşitli etnik kökenli insanların bulunduğu bir alan olarak kavramsallaştırılmasını reddetmektedir.

Tablo 1. Kıbrıs Tarihine Dair Anlatılar

	Başlangıç	Öz (Ahlaki Merkez)	Ana Düşman (Öteki)	Konu	Son
Kıbrıslı Rumların Anlatısı	Helenlerin Gelişi (MÖ 14. yüzyıl) <i>Kıbrıs'ın Helenleşmesi</i>	Helenler (Kıbrıslı)	Türkler	Kıbrıs Helenizm'inin yabancı fatihler karşısında verdiği varoluş mücadelesi	1974 Trajik ("Türklerin Barbarca İstilas")
Kıbrıslı Türklerin Anlatısı	Türklerin Gelişi (MS 1571) <i>Kıbrıs'ın Türkleşmesi</i>	Türkler (Kıbrıslı)	Rumlar (Kıbrıslı Rumlar)	Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs Rumlarının saldırılarına karşı verdiği varoluş mücadelesi	1974 Mutlu ("Mutlu Barış Harekât")

⁵² George Orwell, *Essays* [Denemeler] (Londra, 2000), 307.

2. Bölüm

KIBRISLI TÜRKLERİN KULLANDIĞI YENİ DERS KİTAPLARI: PARADİGMA DEĞİŞİKLİĞİ Mİ?

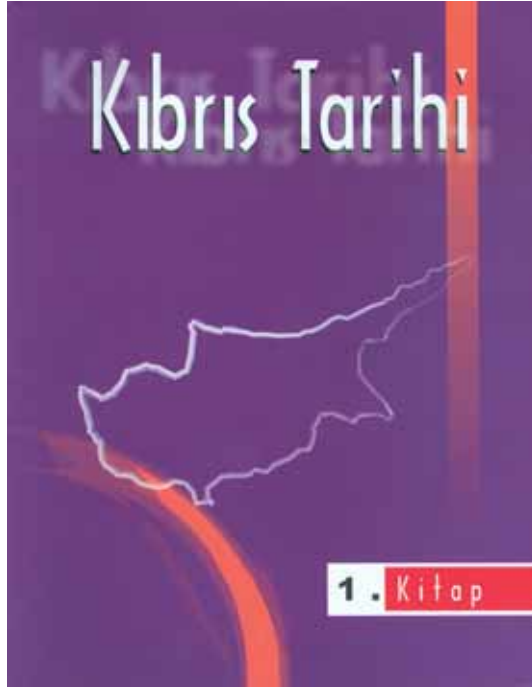
2003 yılında seçimle iktidara gelir gelmez sol eğilimli Cumhuriyetçi Türk Partisi CTP, tarih ders kitaplarının baştan sona yeniden yazılmasını kararlaştırdı. Buna göre 2004 yılında, adanın ilk sakinlerinden bugüne dek Kıbrıs tarihini kapsayan üç yeni kitap yayımlandı (ve 2005 yılında gözden geçirildi). CTP ve yandaşları, yeniden birleşmeyi destekliyor ve Türkiye Cumhuriyeti'ni eleştiriyorlardı⁵³ – karşıt hedefleri destekleyen tarih dersi kitaplarını kısa sürede değiştirmeleri bu yüzdendi. Türk-merkezli Sağ görüşlerin aksine, Sol görüş Kıbrıs-merkezliydi ve Kıbrıs'ın jeopolitik sahasına öncelik veren vatandaşlık temeline dayalı bir milliyetçilik⁵⁴ modelini benimsiyor, günün birinde birleşik bir devletin yaratılabileceği umuduyla tüm ada sakinleriyle olan bağları dile getiriyordu. Bu bakış açısı, daima bölünmüş bir adanın ve Türkiye'nin bir kısmının veya tamamının yer aldığı Sağ görüşün Kıbrıs haritalarının aksine, sadece Kıbrıs'ın hatlarını, adayı bölen bir hat olmadan gösteren ders kitaplarının kapaklarında (Resim 5) da açıkça bellidir. Hatta yeni kitaplar, “Kıbrıs'ın bir Türk yurdu olduğu öğretilen” eski ders kitaplarını da eleştirmektedir.⁵⁵ Sağ ve aşırı Sağ görüşlerin ilk baştaki şiddetli itirazlarına rağmen, “tarihe yaklaşımın baştan sona değiştirilmesini” hedefleyen yeni ders kitaplarını hem halk, hem de öğrenciler benimsedi.⁵⁶ Kitapların önsöz kısmında belirtilen hedefler, “Kıbrıs'ın Dünya tarihindeki yerini göstermek... düşünen, sorgulayan, sorumlu ve faal vatandaşlar yetiştirilmesini sağlamak... Toplum ve kültürler arası etkileşim açısından tarih mirasının incelenmesi ve araştırma merakının geliştirilmesini sağlamak... tarihin farklı olgu, kanaat ve bakış açılarını dikkate alarak incelenmesini sağlamak... barışçı... yurttaşlar olarak yetiştirilmesini sağlamak” olarak ifade bulmaktadır. Eski ders kitaplarına kıyasla farkları, çarpıcıdır: görünüş, içerik, temel varsayımlar ve pedagojik yaklaşımlar açısından çok açık bir şekilde farklılar.

⁵³ Yiannis Papadakis, *Echoes from the Dead Zone: Across the Cyprus Divide* (London, 2005), 185-206. [Kitabın Türkçe basımı: Yiannis Papadakis, *Ölü Bölgeden Yankılar: Kıbrıs'ın Bölünmüşlüğü Aşmak* (İstanbul, 2005)].

⁵⁴ Smith, *National Identity*. Etnik ve vatandaşlık temeline dayalı milliyetçiliğin ideal tip tanımlar olduğu ve ikisinin arasında çoğunlukla ortak noktaların bulunabileceği dikkate alınmalıdır. Örneğin vatandaşlık temeline dayalı milliyetçilik, belli bir arazideki yerel nüfuslara etnik vurgu yaparak göçmenleri dışlayabilir.

⁵⁵ MEKB, *Kıbrıs Tarihi 2* (Lefkoşa, 2005), 65.

⁵⁶ Sosyo-politik ortama ve tepkilere dair ayrıntılı bilgiler için bakınız: POST, *Textual and Visual Analyses*. Bu yayın ayrıca Kıbrıslı Türklerin kullandığı yeni ve eski ders kitaplarının en ayrıntılı karşılaştırmasını da içermektedir; sunulan bulgular, burada sunulan noktaları destekler niteliktedir. Yayında bir yandan da ders kitaplarında ikonografinin önemine dair ayrıntılı bir inceleme yer almaktadır.

Resim 5: Kaynak: MEKB, Kıbrıs Tarihi 1 (Lefkoşa, 2005), ön kapak.

En önemli fark, ulus, milliyetçilik ve kimlik kavramlarına olan yaklaşımlarındaki farktır. Türkiye için “Anavatan” sözcüğü artık hiç kullanılmazken, Kıbrıs genelde “adamız” veya “ülkemiz” ifadeleriyle anılmaktadır.⁵⁷ Artık “Kıbrıslı” ve “halk” gibi daha genel ve hem Kıbrıslı Rumları, hem de Kıbrıslı Türkleri kapsayabilecek sözcükler de kullanılmaktadır.⁵⁸ Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin benzer çok yanı olduğu, onları milliyetçi güçlerin ve Britanya'nın “Böl ve Yönet” politikalarının böldüğü anlatılmaktadır (Resim 6).⁵⁹ Hatta “Kıbrıslı Türk” ve “Kıbrıslı Rum” iki insanın yer aldığı karikatürlerde, genelde ikisi de tıpatıp aynı olarak sunulmaktadır (Resim 7).⁶⁰ Kıbrıslı Türkler için “Türkler” terimi artık neredeyse hiç kullanılmazken, tüm metinlerde Kıbrıslı olmaya daha anlamsal bir vurgu yapan “Kıbrıslı Türkler” ifadesi yer almaktadır. Kıbrıslı Rumlar için hâlâ sorunlu “Rum” kelimesi kullanılsa da, “Kıbrıslı Türkler” ifadesine benzer bir şekilde kullanılmaktadır. Bu yeni kimlik ifadelerinin ikisi de artık “Kıbrıslı” terimini paylaşmaktadır.

⁵⁷ MEKB, Kıbrıs Tarihi 2, 59, 69, 75.

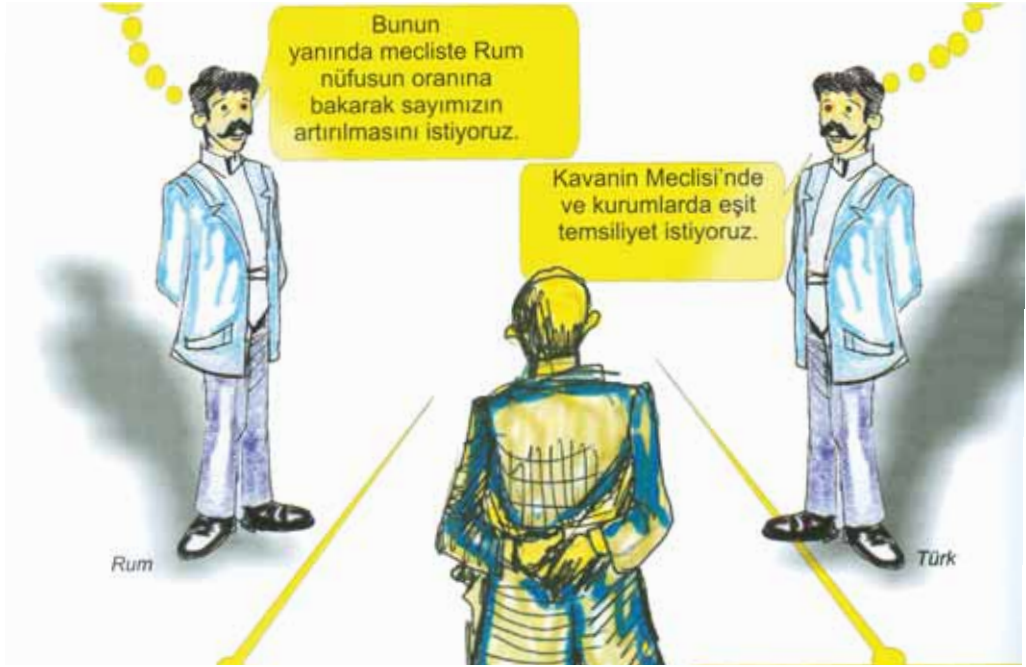
⁵⁸ a.g.e., 59.

⁵⁹ a.g.e., 59.

⁶⁰ a.g.e., 58, 59, 72.

Resim 6: Kaynak: MEKB, Kıbrıs Tarihi 3 (Lefkoşa, 2005), s. 59.

Resim 7: Kaynak: MEKB, Kıbrıs Tarihi 2 (Lefkoşa, 2005), s. 58.

Yeni tarih kitaplarında Kıbrıslı Türkler yekpare bir kategori veya ebedi bir ulusun bir parçası olarak sunulmamaktadır. Bunun yerine, kitaplarda zamanla ve (kendileri dünyanın dört bir yanında hissedilen daha geniş milliyetçilik akımlarının bir parçası olan) Türk ve Yunan milliyetçiliğinin etkisiyle, Müslümanların zamanla kendilerini Türk, Ortodoks Hıristiyanların ise Yunan olarak tanımladıkları, Türkiye ve Yunanistan'dan gönderilen öğretmen ve ders kitaplarının da bunda çok önemli bir rol oynadıkları ifade edilmektedir.⁶¹ Milliyetçilik olumsuz bir biçimde, bölücü ve çatışma doğuran bir ideoloji olarak sunulmaktadır. Kitapların ruhunu çok güzel anlatan bir örnek, açlayan bir Kıbrıs'ın (tamamı, bölünme hattı olmadan) 1960'lı yıllara atıfta bulunarak "Neden bu duruma gelindi?" sorusunu sorduğu çizimdir (Resim 8).⁶² Sorunun yanıtı, bir dizi neden olarak verilmektedir:

- Gizli olarak kurulan mücadele örgütlerinin faaliyetleri.
- Olayları tek taraflı yansıtan basın.
- Türkiye ve Yunanistan halklarından gelen milliyetçi mesajlar.
- Soğuk Savaş'ın Kıbrıs'a etkisi.
- Siyasetçilerin demeçleri.
- 1966 yılında kamuoyuna açıklanan Akritas Planı ile amaçlananlar.
- Milliyetçi söylemlere sıkı sıkıya bağlı birçok Kıbrıslı Türk ve Rum'un birbirlerine karşı duydukları güvensizlik.

Resim 8: Kaynak: MEKB, Kıbrıs Tarihi 3 (Lefkoşa, 2005), s. 90.

⁶¹ a.g.e., 56, 65.

⁶² MEKB, Kıbrıs Tarihi 3 (Lefkoşa, 2005), 90.

Bu tür analizler, yeni ders kitaplarının karakteristik niteliklerinden biri; bir diğeryse, her iki toplumun da suçu paylaştığı ifade edilirken, suçun daha büyük bir oranda Kıbrıslı Rumlara yükleniyor olması. Burada sunulan nedenlerden biri hariç tümü simetrik, fakat altıncı nokta Kıbrıslı Rumları Akritas Planı'ndan sorumlu tutarken, o dönemde Kıbrıslı Türk idaresinin bölünmeci hedeflerinden hiç bahsedilmemektedir. Buna rağmen, her şeyden sadece Kıbrıslı Rumların sorumlu tutulduğu eski kitaplarla yeni kitaplar arasındaki genel fark, gerçekten de çarpıcıdır.

Daha eski kitaplarda daima Kıbrıslı Rumların barbarca davrandığı dönem olarak sunulan 1963-1974 yılları ("Karanlık Yıllar") artık yeni kitaplarda iki kısma ayrılmış, 1963-1967 dönemi "Zor Yıllar" ve 1967-1974 darbesine kadar olan dönem de "Kıbrıs'ta Yeni Bir Dönem" olarak aktarılmaktadır.⁶³ Bu dönem eski ders kitaplarında en vurgulanan bölümken, yeni ve üç ciltlik Kıbrıs Tarihi kitaplarının sadece küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Dehşet verici anlatımlardan artık kaçınılırken, Kıbrıslı Türklerin şiddete maruz kaldığı aktarımlarda bunun "bazı" Kıbrıslı Rumlar tarafından yapıldığı ifade edilmektedir.⁶⁴ Benzer şekilde, kitaplarda etnik gruplar homojen olarak sunulmamakta, içsel bölünme ve çatışmalara da sık sık değinilmektedir. Örneğin 20. yüzyılda Kıbrıslı Rumların Sağ (Kilise dâhil) ve Sol (özellikle AKEL)⁶⁵ arasında bölündüğü, daha sonralarıysa Makarios ve EOKA B arasında bölündüğü anlatılmaktadır.⁶⁶ Aynı şekilde, Kıbrıslı Türklerin ise Gelenekçiler ve Kemalistler olarak iki gruba ayrıldıkları ifade edilmektedir.⁶⁷ Kıbrıslı Türklerin arasında da şiddet vakaları olduğuna da işaret edilmekte, TMT bazen "kişisel hesapları halletmek için kullanılmış ve faaliyetlerinin bir kısmı Kıbrıslı Türklerin tepkisine yol açmıştır" şeklinde ifade bulmaktadır.⁶⁸ TMT artık ihtişamlı kahramanlardan oluşan bir örgüt olarak değil, EOKA ve Rum milliyetçiliği karşısında ve Kıbrıslı Türkleri korumak için zorunlu bir gereklilik olarak anlatılmaktadır. Benzer şekilde, Kıbrıs'ta Türk milliyetçiliği de olumsuz bağlamda ama Rum milliyetçiliğine tarih sürecinde verilen tepki olarak sunulmaktadır.

Tarih artık yekpare bir çatışmalar öyküsü olarak sunulmazken, birlikte var olabilmek ve işbirliği örnekleri bilinçli olarak vurgulanmakta, siyasal ve diplomatik tarihten sosyal, kültürel ve ekonomik tarihe doğru bir geçiş gözlenmektedir.⁶⁹ Osmanlı döneminden bugüne, işbirliğinin günlük yaşamın bir parçası olduğu – işçilerin ortak mücadelesinden (Resim 9) müzik, futbol ve ticarete, hatta sadece birlikte yiyip içme gibi sıradan olaylara (Resim 10) kadar – pek çok

⁶³ a.g.e., 92-113, 114-121.

⁶⁴ a.g.e., 126.

⁶⁵ AKEL (Emekçi Halkın İlerici Partisi) Kıbrıslı Rumlar arasında halkın büyük desteğini toplayan ve Kıbrıslı Rum sağının milliyetçi politikalarını sık sık eleştiren bir komünist partidir.

⁶⁶ MEKB, *Kıbrıs Tarihi* 3, 54, 84, 118-119.

⁶⁷ MEKB, *Kıbrıs Tarihi* 2, 76-77.

⁶⁸ MEKB, *Kıbrıs Tarihi* 3, 64.

⁶⁹ POST, *Textual and Visual Analyses*.

örnek sunulmaktadır.⁷⁰ Örneğin, Britanya'nın uyguladığı yüksek vergiler yüzünden Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklerle birlikte acı çektiği⁷¹ ve 2. Dünya Savaşı'nda Britanya Ordusu'nun Kıbrıs Birliği olarak savaşarak birlikte can verdikleri ifade edilmektedir.⁷² Müslüman ve Hıristiyanların, Osmanlı döneminde ortak ayaklanmalar düzenledikleri anlatılırken, Ortodoks Kilisesi'yle Osmanlı yetkilileri arasındaki işbirliği örnekleri de vurgulanmaktadır.⁷³ 1962 yılında, Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumlar arasında işbirliğini destekleyen iki Kıbrıslı Türk gazetecinin cinayete kurban gitmesi, barış ve işbirliği için yükselen seslere karşı işlenmiş saldırılar olarak kınanmaktadır.⁷⁴ Atatürk ile Yunanistan Başbakanı Venizelos arasındaki yakınlaşma dönemi bu kitaplarda, öncekilerin aksine, örnek alınacak bir dönem⁷⁵ olarak anılmakta, her kitabın başında Atatürk'ün fotoğrafının altında vecizelerinden biri olan "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" sözü belirgin bir şekilde yer almaktadır.

Resim 9. Kaynak: MEKB, *Kıbrıs Tarihi 3* (Lefkoşa, 2005), s. 32.

⁷⁰ MEKB, *Kıbrıs Tarihi 2*, 32, 39; MEKB, *Kıbrıs Tarihi 3*, 22, 32, 46-48, 51, 110-111.

⁷¹ MEKB, *Kıbrıs Tarihi 3*, 19.

⁷² a.g.e., 21.

⁷³ MEKB, *Kıbrıs Tarihi 2*, 31-32.

⁷⁴ MEKB, *Kıbrıs Tarihi 3*, 86.

⁷⁵ MEKB, *Kıbrıs Tarihi 2*, 74.

Resim 10. Kaynak: MEKB, Kıbrıs Tarihi 2 (Lefkoşa, 2005), s. 32.

1974 yılındaki olaylara ilişkin şöyle bir yorum yapılmıştır: “Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklerin çok uzun yıllardır yaşadığı acıları bu dönemde ilk kez yaşadı. Onlar da Kıbrıs Türkleri'nin yıllarca yaşadığı gibi, hem evlerini ve köylerini terk etmek zorunda kaldı, hem de savaş sırasında, Kıbrıslı Türkler gibi yakınlarını kaybetti.”⁷⁶ Bu sözleri, artık acı çekme sırası onlarını diyerek Kıbrıslı Rumların acılarının dikkate alınmaması olarak yorumlamak mümkün. Ama bir yandan da Kıbrıslı Türklerin kendi acı deneyimlerinden yola çıkarak Kıbrıslı Rumlarla duygudaşlık kurma çabası olarak da yorumlanabilir. Kitabın yazarları, amaçlarının kesinlikle Kıbrıslı Rumların çektikleri acılarla duygudaşlık kurmak olduğunu belirtmiştir.⁷⁷ Ne olursa olsun, Kıbrıslı Rumların daha önceleri hiç yer verilmeyen acılarının ifade edilmesi, çok önemlidir. Ama bu konu, örneğin 1960'lı yıllarda Kıbrıslı Türklerin çektikleri ve fotoğraflar, anılar ve anlatılarla ayrıntılarıyla anlatılan acılar kadar kapsamlı ele alınmamıştır.

⁷⁶ MEKB, *Kıbrıs Tarihi* 3, 126.

⁷⁷ Gül Barkay ile özel görüşme (11.11.2006).

Yeni kitaplarda Kıbrıslı Türklere ilişkin sosyal yaşam, anıtlar ve kültür, basın ve siyasi alanda önemli kişilikler gibi konular daha geniş bir şekilde ele alındığından, hâlâ büyük oranda Türk olmasa da Kıbrıslı Türk bakış açısından etnik merkezlidirler. Önsözde de dendiği gibi: “Kıbrıs'ta, yüzyıllardır akıp giden zamanda Kıbrıs Türk toplumu kendi tarihini yaratmıştır. Öyle ise kendi yarattığımız tarihi, kendimiz yazmalı ve yeni nesillere öğretmeliyiz.” Örneğin, “Barış Harekâtı” ifadesi hâlâ kullanılmaktadır (ama artık “1974 Mutlu Barış Harekâtı olarak geçmemektedir); bu tanım Kıbrıslı Rumların deneyimini temsil etmediği gibi, inkâr bile etmektedir. Eskiden Kıbrıslı Rum yandaşı kabul edilip vatan hainleriyle bir tutulan ve cinayete kurban giden solcu yazar Kutlu Adalı⁷⁸ gibi yazarlar da dâhil edilmişse de, metinde sunulan birincil kaynakların hemen hepsi Kıbrıslı Türk yazarlara aittir. Toplumsal cinsiyet farkları hâlâ yeterince ele alınmamıştır; aynı şekilde Ermeniler, Maronitler ve Latinler (Roma Katolikleri) gibi daha küçük cemaatlerle, geçmişteki ve şimdiki göç hareketlerine de yeterli yer verilmemiştir.

Bu genel noksanlıklara ve tarihin farklı dönemleri konusunda uzman kişilerden bir ekibin belirlemesi mümkün başka olası eksiklere rağmen, tarihsel analiz ve tarih öğretiminde çağdaş eğilimlere temellenen yeni ders kitapları, eski modeli yıkarak geride bırakan olumlu bir gelişmeyi temsil etmektedir. Bu değişimlerin akademik, ideolojik ve siyasi nedenleri vardır. Bu kitaplar öğretmenlerden oluşan ekipler ve en son teorik eğilimler konusunda bilgili, ulusu tarihsel bir yapı kabul eden (tarihüstü doğal bir varlık olarak değil), grupları homojen olarak görmekten kaçınan ve toplumsal tarihe büyük önem veren genç akademisyenlerce hazırlanmıştır. Kitapların kaynakçalarında çeşitli Kıbrıslı Rum yazarın eserleri bulunmaktadır; bu uygulama önceki kitaplarda görülmediği gibi, Kıbrıslı Rumlarca kullanılan ders kitaplarında da yer almamaktadır. Öğretmenlerle yapılan işbirliği kitapların daha canlı, eğlenceli ve kullanıcı dostu olmasını sağlamıştı; dahası, kitaplarda bol sayıda fotoğraf, çizim ve birincil kaynak bulunmakta, öğrenciler sık sık tarihe eleştirel bir yaklaşım kazanmaya teşvik edilmektedir.⁷⁹ Bu gelişmeler, söz konusu kitaplardaki hedef ve uygulamaların Avrupa Konseyi'nin önerileriyle ve başkalarının da dediği gibi (Kıbrıslı Rum) Eğitimde Reform Komitesi'nin desteklediği benzer ilkelerle örtüşmesinin açıklaması olabilir.⁸⁰ Sol görüşün “alt” sınıflara, iç farklılıklara, toplumsal tarihe ve “alttan gelen tarihe” daha derin ilgi göstermesinin yanı sıra, şiddetin asla Kıbrıslı Rumların tekelinde olmadığını gösteren, kendi cephelerinde Sağ görüşün şiddetine maruz kalma deneyimleri de ideolojik nedenler arasındadır. Kıbrıslı Rumların ders kitaplarında açıkça yapıldığı üzere, çoğunlukçu “(bir) ulus-(bir) devlet” bakış açısının bunu dışladığı düşünüldüğünde, sayıca azınlık olan bir grubun çokkültürlülüğünü gündeme getirmesi şaşılacak bir şey değildir.

⁷⁸ MEKB, *Kıbrıs Tarihi* 3, 66.

⁷⁹ a.g.e., 14, 19, 21, 22, 30, 46.

⁸⁰ Olga Demetriou, “Catalysis, Catachresis: The EU's Impact on the Cyprus Conflict” [Kataliz, Kelimelerin Yanlış Kullanımı: AB'nin Kıbrıs Çatışmasına Etkisi] Thomas Diez, Mathias Albert ve Stephan Stetter, der., *The European Union and Border Conflicts: The Power of Integration and Association* [Avrupa Birliği ve Sınır Çatışmaları: Entegrasyon ve Birliğin Gücü] içinde, (Cambridge, 2008).

Daha geniş çaplı sosyo-politik değişimlerin bir yansıması olan yeni Kıbrıslı Türk yönetiminin siyasi yönelimindeki belirgin değişim, çok önemli bir unsurdur; üstelik örneğin 1993 Oslo Anlaşması'nın yarattığı umut vaat eden siyasi ortamın ardından İsrail'deki tarih ders kitaplarının daha kapsayıcı ve daha çokkültürlü bir modeli benimsemesi gibi benzer başka vakalar da söz konusudur.⁸¹ Kıbrıslı Türklerin yeniden birleşme yolunda beliren siyasi amacı saf siyasi çatışmayı kapsayan anlatılara girilmemesini sağlamıştır; amaç Kıbrıslı Rumlarla ortak bir devlet kurmak olduğu için de, kısıtlı ve yetersiz olsa da, Kıbrıslı Rumların bakış açısını dâhil etmeye çaba sarf edilmiştir. Kimliğin artık özcü ifadelerle (mesela değişmez “kan bağı” gibi) sunulmaktansa, tarihsel bir tercih ve değişim süreci olduğunun gösterilmesi, ilerideki ortak bir devlet çerçevesinde yeniden oluşturulmasının önünü de açık tutmak anlamına gelmektedir.

⁸¹ Elie Podeh, “History and Memory in the Israeli Educational System” [İsrail Eğitim Sisteminde Tarih ve Hafıza] *History and Memory* 12, no. 1 (2000): 65-100.

3. Bölüm

HAFIZA, ANLATI VE TARİH

Kıbrıslı Türklerin yeni ders kitaplarını, daha önce ele alınanların aksine bir anlatı şablonuna yerleştirmek mümkün değil, çünkü bu kitaplarda baştan sona mevcut ve açıkça tanımlanmış bir başoyuncu (yani, ulus) yok. Kimliğin tarihsel süreçte değiştiğinin gösterilmesinin yanı sıra, kimlik tanımları artık farklı siyasi hedefleri olan, içlerinde de farklılaşmış gruplara atıfta bulunduğu, sadeleşmiş tanımlar olarak belirmektedir. Bu durum, Anderson'ın ulusal tarihi "ulusların biyografisi"nin anlatısı olarak ifade ettiği paradigma modelinden ve "milliyetçiliği soy olarak görmek"ten ayrılmaktadır.⁸² Farklı bir şekilde ifade edecek olursak, Kıbrıslı Türkler tarafından kullanılan tarih kitaplarının tarihi sunduğu bu yeni biçim, ne Handler'ın ulusun yaygın olarak kolektif bir birey (hikâyenin başoyuncusu)⁸³ olarak görülmesine dair vurguladığı noktaya, ne de Michael Herzfeld'in ulus için aile benzetmesinin önemli olduğuna ilişkin tartışmalarına uymaktadır.⁸⁴ Nesep ve aile kavramları, soydaşlığı ve akrabalığı (genelde sürekliliği ve kan bağlarını açıkça vurgulayarak) temel alan etnik milliyetçilik modeline gayet uygun olabilir; yeni kitaplar bu bakış açısını alt üst etmektedir. Anderson'ın ayrıca öne sürdüğü gibi, anlattığı model "belli ve bariz bir sürekliliği kaydederken aynı anda, hafızadan kaybolduğunu da vurgular,"⁸⁵ bu mantığa göre tarih öğretiminin geleneksel rolü de aynen budur; yani, anıları geri kazanıp nesillere aktarmaktır, aynen bir ailenin kendi anılarını ve geçmiş üzüntü veya düşmanlıklarını genç nesle aktardığı gibi. Yeni kitaplar, bunun yerine geçmişin aslında Britanyalı romancı L. P. Hartley'in de ileri sürdüğü gibi "yabancı bir ülke" olduğunu öneriyor; "...ve o zamanlar orada yabancı insanlar yaşardı" diye eklense, yeridir.

Bu yeni kitaplarda değiştirilmeye çalışılan tarih modeli, suçlama ve travma kavramları açısından da ilginç açılımların önünü açıyor. Eski modele göre Öz (ve Düşman) tarih boyunca aynı karakteri benimsemişse, Ulusal Öz'ün geçmişte gördüğü tüm zararlar şimdiki Öz'e de yapılmış sayılarak şimdiki zamanda Düşman'ın soyundan olduğu belirlenmiş ve onun bir parçası sayılanlara karşı intikam veya öç alma çağrısında bulunulur. Yeni modelde bu artık

⁸² Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism* (London, 1991), 204, 195. [Kitabın Türkçe basımı: Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması* (İstanbul, 2007)].

⁸³ Richard Handler, *Nationalism and the Politics of Culture in Quebec* [Quebec'te Milliyetçilik ve Kültür Politikaları] (Wisconsin, 1988).

⁸⁴ Michael Herzfeld, *Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation-State* [Kültürel Yakınlık: Ulus-Devlette Sosyal Poetika] (Londra ve New York, 1997).

⁸⁵ Anderson, *Imagined Communities*, 204.

geçerli olmadığından, karşılıklı suçlama ve öç alma talebi zinciri de kırılmış olmaktadır. Hâlihazırdaki siyasi gruplarla süreklilik eğiliminin daha güçlü olabileceği güncel olaylar ele alındığında bile, iç farklılıklar homojenlik düşüncesini yıkarak bu noktayı pekiştirmektedir. Ayrıca, önceden kişilerin kendi ulusunun tarihi olarak ele aldığından daha eskilere, daha eleştirel bir gözle bakması mümkün hale gelmektedir. Mesela Kıbrıslı Türkler tarafından kullanılan yeni kitaplarda Osmanlı dönemine daha eleştirel bir yaklaşım benimsenmiştir; eskiden olduğu gibi tamamen göklere çıkarmaktan kaçınılarak yanlış idare ve yolsuzluk konularına değinilmektedir.⁸⁶ Tarihsel sürecin başında “ötekiler” vardıysa, sıkça kullanılan “önce biz buradaydık” veya “bu topraklar tarihsel olarak bizim” gibi etnik tartışmalarda sık kullanılan savların giderek terk edilmesiyle tarihin başlangıcı da artık belirleyici bir rol oynamaktan çıkar.

Tarihin, bir ulusun hikâyesini aktaran bir anlatı biçimi olarak görülmesinden vazgeçilmesi, bir yandan da tarihin tek bir anlamı olan esasında bir ahlak öyküsü olduğu fikrinin reddedilmesini de kapsar. Kıbrıslı Türklerin kullandığı kitaplarda sunulduğu şekliyle tarihten artık “Kıbrıs Türk'tür/Helen'dir” veya “geçmiş, insanların birlikte yaşayabildiğini/yaşayamadığını ortaya koymaktadır,” gibi tek bir anlam çıkarmak mümkün değil. Bu da geleceğin artık önceden belirlenmiş bir şekilde değil de, açık bir siyasi tercih olarak gelişeceği anlamına gelmektedir. Kıbrıslı Türklerin kullandığı yeni ders kitapları, Kıbrıslı Rumların büyük çoğunluğunun ortaklaşa müzakere edilen ve BM'nin son haline getirdiği federe yönetim planına hayır oyu verirken Kıbrıslı Türklerin kabul ettiği 2004 referandumuyla son bulmakta; bu son çerçevesinde gelecek belirsiz görünmektedir. Kıbrıslı Türk Solunun başlıca hedefi değişim (mevcut bölünmüşlük durumunun değişimi) idiyse şayet, tarih artık bir değişim hikâyesi, herhangi bir yönde ilerleyebilecek olası bir değişim hikâyesi olarak sunulmaktadır. Bölünmenin tercih edilme olasılığı da göz ardı edilmemektedir; buradaki önemli nokta, şimdiki zamanda mantıklı bir siyasi tercihin yapılması için ortam sağlamasıdır. Aynı durum, Kıbrıslı Türklerin (ve Kıbrıslı Rumların) gelecekteki siyasi kimlik (hatta yeni kitabın da iç farklılıkları dikkate alarak önerdiği gibi, kimlikler) bağlamında da geçerlidir. Böyle seçenekler, “kimlik duruşunu” temel alan önceki ezililik modeli çerçevesinde kabul edilemezdi. Kıbrıslı Türklerin yeni ders kitaplarında açık açık (“Türkler” yerine) “Kıbrıslı Türkler” ve/veya “Kıbrıslılar” gibi yeni bir kimliğin önerildiği yadsınamaz. Bu kitapların getirdiği yenilik, siyasi toplumun tarihin çok eski sayfalarında kararlaştırılmış, kimlik kavramının ise homojen, değişmez ve tarihsel olarak belirlenmiş olması yerine, kendi içinde çeşitli, tarihsel süreçte değişebilen ve siyasi tercihin sonucu olarak anlaşılmasıdır. Günümüzde siyasi tercihlerin konuya dâhil edilmemesi, “kimlik duruşunu” temel alan bir tarih modelinin neden demokratik olmadığı yolundaki eleştirilerin de bir açıklaması niteliğindedir.⁸⁷

⁸⁶ MEKB, *Kıbrıs Tarihi 2*, 23.

⁸⁷ Barton ve Levstik, *Teaching History*, 49, 63.

4. Bölüm

ÖNERİLER

1. Kıbrıs'ın her iki tarafında tarih öğretiminin hedef, içerik ve yöntemlerini bir bütün halinde yeniden düşünüp değerlendirmek önemlidir. Bu gereklilik sadece Kıbrıs'ta yerel olarak ortaya çıkan toplumsal ve siyasi konularla değil, küreselleşme ve göç ile ilişkin daha geniş çaplı sorunların yanı sıra, tarih araştırmaları ve tarih öğretiminde belirlemeye başlayan yeni yönelim ve yöntemlerle de ilintilidir. Yirmi birinci yüzyıl Avrupa'sında tarih eğitimini konu alan Avrupa Konseyi Önerisi 2001 (15), bu konularda başvurulabilecek önerilerden sadece bir tanesidir.
2. Farklı modellerin incelenmesi ve değerlendirilmesi faydalı olacaktır: "tarih" sözcüğünün hemen "ulusal tarih" ile bağdaştırıldığı modellerden (Kıbrıs'ta olduğu gibi) başka; vurgunun başka halk ve uygarlıkların öğrenilmesine yapıldığı ve başlıca önemin bu konulara verildiği modeller; hatta bazı İskandinav toplumlarında destek gören, "ulusal tarih" öğreniminin büyük oranda terk edilip dünya tarihine odaklanıldığı ve uygun noktalarda kendi toplumlarının tarihinin küresel gelişmelerin neresine dâhil olduğuna – veya duruma göre farklılık gösterdiğine – değinilen modeller mevcuttur.
3. İnternet ve bilgisayar/CD-ROM/DVD gibi yeni teknolojiler de tarih öğrenimini zenginleştirmek için kullanılabilir. Bu tercihin hem içerik, hem de yöntem açısından açıklımları olabilir. Pek çok toplumda devlet yayını tek bir tarih ders kitabının kullanılması bırakılmış, bunun yerine eğitimcilere aralarından tercih yapabilecekleri çeşitli kitap, kaynak ve materyaller sunulması yoluna gidilmiştir. Bazı durumlarda bunlar devletin belirlediği talimatlar doğrultusunda özel olarak geliştirildikten sonra, eğitim alanındaki ilgili yetkililerin okullarda kullanımını onayladığı malzemelerdir.
4. Tarih öğretimindeki reformun etkili olabilmesi için, pek çok düzeyde işbirliklerinin oluşturulması gerekmektedir: tarih derslerinde kullanılacak yeni malzemelerin hem öğretimde, hem de farklı yaş gruplarının öğretiminde etkili olabilmesi için yerel sivil toplum kuruluşları ve paydaşlarla, böylesi reformlarla deneyimi olan merkez veya enstitülerle, akademik tarihçi ve eğitimcilerle işbirlikleri kurulmalıdır.
5. Kıbrıs özelinde, böylesi işbirliklerine adadaki bütün değilse de en azından başlıca toplumlara mensup kişilerin dâhil edilmesi önemli olacaktır. İki ana toplumda hem genel anlamda tarih, hem de tarih ders kitaplarının öteki toplumun dilinde yazılmış kaynakları okuyamayan kişilerce yazılmış olduğu gerçeği, böylesi tarih anlatımlarının en iyi koşullarda bile eksik olduğu anlamına gelir.
6. Tarih öğrenimi ve öğretiminde, tarih alanındaki yerel ve uluslararası bilgilerden faydalanan epistemolojik ve yöntemsel konuların öğretmen eğitimine dâhil edilmesi ve öğretmenlerin bu konuda desteklenmesi faydalı olacaktır.

18

D 244 A

ΟΔΟΣ ΓΑΛΗΠ GALIP GALIB ΓΑΛΗΠ STREET SOKACI

Bölünmüş Kıbrıs'ta Tarih Eğitimi: Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türklerin "Kıbrıs Tarihi" Konulu Ders Kitaplarının Bir Karşılaştırması

Bu rapor, bölünmüş adanın iki tarafında ilk ve orta öğrenimde Kıbrıs tarihinin öğretilmesinde kullanılan ders kitaplarının karşılaştırmalı olarak incelenmesini kapsamaktadır; kitaplar UNESCO'nun ders kitaplarını araştırma rehberindeki ana hatlara göre analiz edilmiştir.

Araştırma, Kıbrıslı Rumlar tarafından hâlihazırda kullanılan ders kitaplarıyla, Kıbrıslı Türkler tarafından 2004 yılına kadar kullanılan eski ders kitaplarında benzer etnik milliyetçilik modellerinin kullanıldığını göstermiştir. Her iki tarafta kullanılan kitaplarda tarih "tepeden" sunulmakta, değişen hanedanlara ve diplomatik ve siyasi tarihe odaklanılmaktadır; her iki yaklaşım erkek merkezlidir ve toplumsal tarihe, içsel farklara, etkileşime ve işbirliğine fazla dikkat çekilmemektedir. İki tarafın da ders kitapları konuya mono-etnik ve etnik-merkezli açılardan yaklaşmakta, Kıbrıs'ın geçmişte ve bugün çokkültürlü ve farklı etnik kökenlerden insanların bulunduğu bir alan olarak kavramsallaştırılmasını reddetmektedir. Bu kitaplarda tarihe bakış açısı kuvvetle ikiliği desteklemektedir; siyah ve beyaz, iyi ve kötü olarak sunulmaktadır.

Buna karşın, 2003 yılında sol eğilimli CTP partisinin iktidara gelmesiyle Kıbrıslı Türkler tarafından kullanılan tarih ders kitapları kapsamlı bir biçimde gözden geçirildi ve 2004 yılında yeni ders kitapları hazırlandı. Bazı kısıtlarına rağmen, bu kitaplar içerik ve metodoloji açısından radikal bir değişimi temsil etmekte, sadece çatışmaların, iç bölünmelerin ve süreksizliklerin değil, sosyal ve kültürel etkileşimin ve işbirliğinin de altı çizilmektedir. Sunulan yeni tarih modeli hafıza ve travma, suçlama ve öç alma kavramlarına dair önemli savların önünü açarken, kişilerin şimdiki zamanda siyasi bağlılıklar konusunda kendi tercihlerini yapabilmelerini de olası kılmaktadır.

Rapor, bazı önerilerle son bulmaktadır.

Raporun talep edilebileceği adres:

PRIO Cyprus Centre
P.O. Box 25157
1307 Nicosia
Cyprus

Tel: + 357 22 456555/4

E-mail: priocypruscentre@cytanet.com.cy

Raporun İnternet'ten indirilebileceği adres:

www.prio.no/cyprus